

Kulturutskottets
offentliga utfrågning om
de fem nationella minoriteternas kultur

Dikten på s. 45 av Eeva Kilpi är tolkad från finska av Kerstin Holm-Lindqvist och finns i samlingen Innan döden som gavs ut på Fripress Bokförlag 1984.

ISSN 1653-0942
ISBN 978-91-85943-37-1
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2008

Förord

Hösten 1999 beslutade riksdagen att Sverige skulle ratificera Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter samt den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk, den s.k. minoritetsspråkskonventionen. Genom beslutet blev samer, tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar vårt lands fem erkända nationella minoriteter och deras språk erkändes som minoritetsspråk.

Som ett led i arbetet med att följa upp tidigare riksdagsbeslut anordnade kulturutskottet den 5 juni 2008 en offentlig utfrågning på temat *De fem nationella minoriteternas kultur*. Syftet med utfrågningen var att tillföra utskottets ledamöter allmän kunskap om villkoren för de nationella minoriteternas kulturer. Två forskare gav i inledande anföranden ett övergripande perspektiv på de fem minoriteterna och deras språk. Därefter presenterade representanter för var och en av minoriteterna sin syn på det egna kulturarvet och hur det kan främjas i olika avseenden, innan ledamöterna i utskottet fick tillfälle att ställa frågor till de inbjudna.

Syftet med utfrågningen har därmed uppnåtts.

I det följande redovisas dels programmet för utfrågningen, dels en stenografisk uppteckning av överläggningarna.

Stockholm den 5 juni 2008

Siv Holma
Kulturutskottets ordförande

Per Mårtensson
Kanslichef

Offentlig utfrågning om de fem nationella minoriteternas kultur

Dag: Torsdagen den 5 juni 2008
Tid: Kl. 09.00–12.00
Plats: Andrakammarsalen i riksdagen, ingång från Riksplan

Program

09.00 Inledning av kulturutskottets ordförande Siv Holma (v)

09.05 De fem nationella minoriteterna i Sverige

Docent Lars Elenius, forskare vid Luleå tekniska universitet

Fem olika språk, det svenska språksamhället och framtiden

Chefen för Språkrådet Olle Josephson

09.20 Representanter för de fem nationella minoriteterna

- **Samer: Styrelseledamot** i Sametinget Olof T Johansson
- **Tornedalingar:** Ordförande i Svenska Tornedalingars Riksförbund Tore Hjorth
- **Sverigefinnar:** Ordföranden i Sverigefinska Riksförbundet Voitto Visuri
- **Romer:** Utredningssekreteraren i Delegationen för romska frågor Domino Kai och föreståndaren för Roma kulturklass Angelina Dimeter-Taikon
- **Judar:** Ordföranden i Judiska församlingen i Göteborg Anders Carlberg

10.35 Kaffepaus

10.50 Frågor från utskottets ledamöter

11.55 Avslutning av kulturutskottets vice ordförande Cecilia Wikström (fp)

Offentlig utfrågning om de fem nationella minoriteternas kultur

Ordföranden Siv Holma (v): Jag heter Siv Holma och är kulturutskottets ordförande. Jag har å hela kulturutskottets vägnar den stora glädjen att hälsa alla er här i riksdagens andrakammersal och er tv-tittare varmt välkomna till kulturutskottets offentliga utfrågning om de fem nationella minoriteternas kultur.

Vid min sida sitter kulturutskottets vice ordförande Cecilia Wikström. Vi kommer att dela på ledarskapet under utfrågningen. Jag leder den första delen och Cecilia Wikström den andra delen. Vid vår sida sitter också Per Mårtensson, kanslichef i kulturutskottet.

Här i andrakammersalen finns förutom representanter för de nationella minoriteterna även representanter för Nordiska museet, SVT, Utbildningsradion, Statens kulturråd, Kulturdepartementet, Jordbruksdepartementet och Integrations- och jämställdhetsdepartementet. Ni är alla varmt välkomna.

För åtta år sedan, år 2000, ratificerade Sverige ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk, den så kallade minoritetsspråkskonventionen.

Konstitutionsutskottet gjorde för två år sedan en uppföljning och en utvärdering av de första sex åren. Arbetet redovisades i konstitutionsutskottets betänkande 2005/06:KU19.

Ett viktigt syfte med dagens offentliga utfrågning är att öka kunskapen om villkoren för de nationella minoriteternas kulturer.

Vi ska nu på förmiddagen här i dag börja med en övergripande redovisning av de fem erkända nationella minoriteterna samer, tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar samt deras språk samiska, meänkieli, finska, romani chib och jiddisch.

Därefter kommer representanter för respektive nationell minoritet att själva beskriva villkoren för deras kultur – kulturens villkor nu och hur det kan se ut på lite längre sikt.

Efter en kort kaffepaus kommer utskottets ledamöter att ges möjligheter att ställa frågor.

Vår första punkt i dag är ”De fem nationella minoriteterna i Sverige”. Jag hälsar docent Lars Elenius välkommen upp i talarstolen. Lars Elenius är forskare vid Luleå tekniska universitet och har i sin forskning bland annat ägnat sig åt etniska minoriteter och språk. I sin doktorsavhandling 2001 som har titeln *Både finsk och svensk* tar han upp idéerna bakom försvenskningen i Tornedalen.

Med dessa ord lämnar jag ordet till Lars Elenius. Varsågod!

De fem nationella minoriteterna i Sverige

Lars Elenius: Tack så mycket! Från det att Sverige bildades som centraliserad stat i mitten av 1200-talet har vi varit en flerkulturell stat. Tyskarnas dominans i Stockholm på 1500-talet är välkänd liksom holländarnas inflytande inom bergverk och manufaktur på 1600-talet. Efter andra världskriget ökade invandringen till Sverige ofantligt mycket. I slutet av 2007 fanns drygt 1,2 miljoner personer med annat födelseland men bosatta i Sverige (utrikesfödda).

Tabell 1: Antal utomlands födda nationaliteter jämfört med nationella minoriteter

Nationaliteter med annat födelseland bosatta i Sverige 2007		Nationella minoriteter 1997	
Finland	178 179	Sverigefinnar	440 000
Irak	97 513		
Jugoslavien	72 939		
Polen	58 180	Tornedalingar	50-60 000
Iran	56 516		
Bosnien-Herzegovina	55 713		
Danmark	45 941		
Tyskland	45 034		
Norge	44 590		
Turkiet	38 158		
Chile	28 019		
Libanon	22 967	Judar	20-25 000
Thailand	22 926		
Somalia	21 597		
Storbritannien	18 466	Samer	15-20 000
Syrien	18 229	Romer	15-20 000
Kina	16 013		
USA	15 309		
Rumänien	15 214		

Källa: Migrationsinstitutet

I tabellen är de invandrade nationaliteterna med mer än 15 000 personer år 2007 sorterade i storleksordning på vänster sida. Till höger har angetts ungefärligt antal personer bland de fem nationella minoriteterna år 1997, som placerats storleksmässigt i förhållande till de invandrade minoriteterna. Utifrån tabellen kan man fråga sig hur urvalet av nationella minoriteter har skett. Varför sverigefinnar men inte danskar? Varför tornedalingar men inte skåningar? Varför romer men inte irakier? Varför judar men inte tyskar?

Regeringen tillsatte 1995 en kommitté för att utreda om Sverige skulle ansluta sig till Europarådets konvention om landsdels- och minoritetsspråk, och föreslå vilka regionalt tillämpade språk eller minoritetsspråk i Sverige som skulle få officiell status som minoritetsspråk.

Konventionens huvudsakliga kriterier för landsdels- eller minoritetsspråk var:

- att de av hävd använts i ett visst territorium inom en stat av medborgarna i den staten (inte invandrarspråk)
- att de är språk som är annorlunda än det eller de officiella språken i den staten (inte dialekter)

Samma år som minoritetsspråkskommittén i Sverige tillsattes, öppnades Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. Därför fick minoritetsspråkskommittén i oktober 1996 ett tilläggsdirektiv att även utreda frågan om Sverige skulle ratificera den så kallade ramkonventionen för nationella minoriteter.

Kommittén delades i två delar. Språkdelen utredde och föreslog vilka språk som skulle räknas som nationella minoritetsspråk. Den nytillkomna delen utredde hur en nationell minoritet skulle definieras och föreslog vilka som skulle erkännas som nationella minoriteter. Den skulle, utan stöd av en definition i ramkonventionen, själv bestämma kriterierna för vad en nationell minoritet är, och man kom fram till följande fyra kriterier för en nationell minoritet:

- Den skulle vara en urskiljbar minoritetsgrupp.
- Den skulle ha en specifik kultur.
- Den skulle ha en tydlig självidentifikation.
- Den skulle ha en historisk kontinuitet.

Gruppkriteriet

I kriterierna för att vara en grupp angav utredningen

- att det skulle vara grupper med en uttalad samhörighet
- att de till antalet i förhållande till resten av befolkningen skulle ha en icke-dominerande ställning i samhället
- att inte enbart numerären på gruppen, utan också gruppens struktur och sammanhållande kitt, skulle vägas in i bedömningen.

Kulturkriteriet

I kulturkriteriet angav man

- att gruppen skulle ha en religiös, språklig, traditionell och/eller kulturell särart
- att åtminstone ett av de ovan uppräknade särdragen skulle föreligga och att detta i något väsentligt avseende skulle skilja gruppen från majoriteten.

Självidentifikationskriteriet

I självidentifikationskriteriet angav man

- att både den enskilde och gruppen skulle ha visat en vilja och strävan att behålla sin identitet.

Historiska kriteriet

I det historiska kriteriet angav man

- att gruppen skulle ha historiska eller långvariga band med Sverige
- att tidsrymden borde omfatta minst några generationer.

Man inspirerades av den internationella utvecklingen vad gäller mänskliga rättigheter inom FN, EU och andra internationella politiska enheter. En viktig principfråga var om definitionen skulle innehålla ett krav på **medborgarskap**, men trots att Europarådet och OSSE angett medborgarskap som kriterium och

att minoritetsspråkskonventionen angett det för minoritetsspråk, så gick både utredningsdelen om minoritetsspråk och den om nationella minoriteter emot detta. Argumenten mot medborgarskap var

- dels att utvecklingen inom folkrätten bland annat inom FN gått emot en sådan bindning
- dels att medlemskapet i EU syftar till rörlighet över gränserna och att ett minoritetsbegrepp därför inte bör innehålla krav på medborgarskap.

För svenskt vidkommande angavs samiska och finska som språk som används som minoritetsspråk i Sverige fastän användarna inte behöver vara svenska medborgare.

Utifrån framför allt det historiska kriteriet utslöts alla moderna invandare från att betraktas som nationella minoriteter, exempelvis irakier och chilener.

Utifrån grupp-, kultur- och självidentifikationskriteriet utslöts tyskar, holländare, danskar och andra historiska minoriteter som inte på ett uthålligt sätt behållit och aktivt i nutiden uttrycker sin minoritetsidentitet.

Utifrån både grupp- och kulturkriteriet utslöts grupper med anknytning till svenska dialektområden som exempelvis skåningar och älvdalingar.

I två fall gick utredningsdelen om minoritetsspråk och den om nationella minoriteter på delvis olika linjer vad gäller språk jämfört med status som nationell minoritet. Den första gällde *finska* och *meänkieli* kontra *sverigefinnar* och *tornedalingar*. Den andra gällde *jiddisch* kontra *judar*.

Utredningen om minoritetsspråk föreslog att alla varieteter av finska, inklusive *meänkieli*, skulle betraktas som finska, medan utredningen om nationella minoriteter föreslog att både *sverigefinnar* och *tornedalingar* skulle betraktas som separata nationella minoriteter. Minoritetsspråksdelen föreslog att *samiska* och *romani chib* skulle betraktas som minoritetsspråk, men inte *jiddisch*, medan utredningen om nationella minoriteter föreslog att även *judar* skulle betraktas som en separat nationell minoritet.

Mot minoritetsspråksförslaget om enbart finska reserverade sig kommittéledamoten professor Henning Johansson, Svenska Tornedalingars Riksförbund (STR-T), kraftigt, likaså mot att *jiddisch* inte erkändes. I ett särskilt yttrande protesterade sakkunniga Susanne Sznajderman-Rytz, Judiska Centralrådet, mot att *jiddisch* inte erkändes. Även de sakkunnigas utredningar om *meänkieli* och *jiddisch* talade för ett erkännande av dem.

I den proposition som regeringen lade 1999 föreslogs *samiska*, *sverigefinska*, *meänkieli*, *romani chib* och *jiddisch* som minoritetsspråk, och *samer*, *sverigefinnar*, *tornedalingar*, *romer* och *judar* som nationella minoriteter. I propositionen vägdes också lokala, regionala, akademiska och minoriteternas egna remissyttranden in vad gäller *meänkieli* och *jiddisch*. I argumentationen för *jiddisch* angavs även att det är ett språk som på ett onaturligt sätt minskat i storlek på grund av förintelsen. Propositionens innehåll blev också riksdagens beslut.

Samiska, *sverigefinska* och *meänkieli* fick status som landsdels- eller minoritetsspråk med en historisk geografisk bas i Sverige, medan *romani* och *jiddisch* fick status som icke-territoriella språk.

Ordföranden Siv Holma (v): Nu har jag glädjen att hälsa Olle Josephson välkommen att inleda den andra programpunkten, Fem olika språk, det svenska språksamhället och framtiden.

Olle Josephson är docent i nordiska språk och chef för Språkrådet som är en avdelning inom myndigheten Institutet för språk och folkminnen. Språkrådet ansvarar för språkvården i Sverige och kan ses som Sveriges officiella språkvårdsorgan. Språkrådet arbetar med svenska, finska, romani chib och svenskt teckenspråk och har också i uppgift att följa utvecklingen av alla språk i landet. Myndigheten ska bland annat samla in, bevara, vetenskapligt bearbeta och sprida material om det svenska språket och om de nationella minoritetsspråken. Varsågod!

Fem olika språk, det svenska språksamhället och framtiden

Olle Josephson: Tack! Det är väldigt mycket vi ska göra; det hör jag när du räknar upp det. I dag ska jag bara i all korthet säga några ord om de fem minoritetsspråken och deras situation, deras plats, i det svenska språksamhället. Jag säger inte någonting specifikt om varje språk; det gör företrädarna för varje minoritet mycket bättre. I stället blir det helt snabbt en allmän översikt. Jag tänker här ta upp fyra punkter.

För det första: Ställningen som officiellt minoritetsspråk har varit bra för vart och ett av de här fem språken. Det kan låta som en självklarhet, men det behöver ändå framhållas. Det är inte säkert att de här fem språken – om man går igenom hur de har utvecklats sedan år 2000 – verkligen har stärkt sin position i det svenska samhället, att de verkligen talas av fler, används mer, i dag.

Alla har sina problem. Det går att peka på många problem. Däremot kan man vara alldeles säker på att hade inte Sverige år 1999 ratificerat den europeiska minoritetsspråkskonventionen för de fem språken hade de alla på ett eller annat sätt haft ett sämre läge än de i dag har.

Det här är viktigt. Ibland hör man: Språkpolitik kan man väl inte hålla på med. Folk måste ju få prata och skriva som de vill.

Ja, det måste de få göra. Men de måste också få chansen att göra det. Det är det som språkpolitik handlar om. Språkpolitik kan ha, och har haft, betydelse i de här fallen. Det är en grundläggande viktig utgångspunkt.

Det innebär också att det nya förslaget till allmän språklag för Sverige – som handlar både om svenskan som gemensamt språk för hela Sverige och om de fem minoritetsspråkens ställning och det allmännas skyldighet, uppgift, att värna och främja minoritetsspråken – är ett viktigt och bra förslag. Jag hoppas verkligen att riksdagen om ungefär ett år antar förslaget. Det kommer faktiskt att ytterligare stärka de fem minoritetsspråkens ställning i det svenska samhället i och med att de nu blir en del så att säga av en allmän språklag.

För det andra: Också detta låter kanske som en självklarhet, men det måste ändå betonas att de fem minoritetsspråken har olika villkor. Vart och ett av dem har sina särigheter och därmed också sina speciella problem. Vad som

kan vara besvärligt för ett minoritetsspråk behöver inte vara besvärligt för ett annat.

Finskan är det enda språket av minoritetsspråken som samtidigt är ett dominerande nationalspråk i ett grannland. Det innebär att finskan som språk naturligtvis inte är hotad i den europeiska gemenskapen. Däremot är det ett problem för finskan att antalet modersmålstalare i yngre generationer i Sverige ganska snabbt sjunker, för att ta ett sådant exempel.

Vänder man på det kan man säga att meänkieli är det enda språket av de fem minoritetsspråken som bara talas, som bara finns, i Sverige. Det gör att förutsättningarna blir annorlunda.

Samiska och romani till exempel är språk som präglas av att de finns i olika talade varieteter som skiljer sig rätt mycket åt. Det gör att uppgiften att utveckla ett gemensamt skriftspråk, som ju inte på något sätt är ett problem för finskan till exempel, är en stor och ganska svår uppgift för de här språken.

Vad som är så att säga möjligt, enkelt och lätt för det ena språket kan alltså vara väldigt besvärligt för det andra språket. Man ska därför vara försiktig med generella recept när det gäller minoritetsspråkspolitiken.

För att peka på något gemensamt skulle jag nog vilja lyfta fram skol- och utbildningspolitiken som har en central betydelse för alla, från undervisning i språken redan i förskolan – i förskolegrupper till exempel – fram till forskning och professurer. Det borde rimligtvis finnas åtminstone en professur i varje minoritetsspråk med ett ordentligt tjänsteunderlag i det svenska samhället. Det är konstigt att det inte riktigt är så, om man nu ska ta fram några gemensamma drag.

För det tredje: Om det går framåt eller inte för ett minoritetsspråk beror på vilken fråga man ställer.

Man kan fråga sig: Ökar antalet förstaspråkstalare, modersmålstalare? Svaret är ofta nej. Då går det inte framåt.

Man kan fråga sig: Ökar antalet användare, de som använder språket som ett kulturbärande andraspråk, kanske till och med ett kulturbärande tredje- eller fjärdespråk? Svaret blir oftare ja.

Man kan fråga sig: Ökar kunskapen hos majoritetsbefolkningen om de här fem minoritetsspråken? Svaret blir ja, åtminstone ibland.

Naturligtvis hänger svaren på de tre frågorna lite grann ihop men inte ovillkorligen. Man måste pröva var och en för sig, och man måste göra en bedömning av framsteg och bakslag utifrån var och en av dessa frågor.

Om det går framåt eller bakåt för de svenska minoritetsspråken beror alltså på *hur* man frågar, skulle jag vilja säga.

För det fjärde: Denna min sista punkt, kanske lite vid sidan av, är väldigt viktig. Utifrån det som Lars Elenius redan har sagt är det viktigt att framhålla att minoritetsspråkspolitiken för de fem minoritetsspråken inte får bli ett mångspråkighetens alibi för den svenska språkpolitiken utan ska vara ett mångspråkighetens lokomotiv, om ni förstår.

Ibland finns risken, har jag sett, att man säger: Vi arbetar mycket för att göra Sverige till ett mångspråkigt land. Titta vad vi håller på med de fem minoritetsspråken! Vi har haft vissa framgångar.

Javisst, men man måste ändå säga att Europarådets minoritetsspråkskonvention från 1992 delvis är skriven för ett annat språksamhälle. Grundtanken där är ändå på något sätt att språk talas i ett område inom ett land eller i ett område som kan sträcka sig över flera länder. Sedan har man lagt till det här med territoriellt obundna språk – ungefär så.

Vad som hänt sedan 1992 är att ett och samma språk talas överallt. Det beror dels på de stora folkvandringarna inom Sverige, inom Europa och över hela jordklotet – som Lars Elenius statistik visade – dels på den nya tekniken. En ensam jiddischtalare i Värnamo 1992 hade inte ett stort utrymme för att använda sitt språk men kan i dag tack vare nätet tala jiddisch egentligen under dygnets alla 24 timmar.

Språken finns alltså på ett sätt överallt i det svenska samhället. Det måste man förstå. Det här gäller inte bara fem minoritetsspråk utan 150–200 språk till.

Minoritetsspråkspolitiken har i många stycken varit påhittig och konstruktiv för de här fem språken. Kan man vara det också för de andra 150–200 språken ökar man på ett avgörande sätt förståelsen för mångspråkighet i det svenska samhället. Ingen skulle tjäna mer på det än de fem minoritetsspråken.

Representanter för de fem nationella minoriteterna

Ordföranden Siv Holma (v): Nu får representanterna för de nationella minoriteterna själva beskriva respektive situation.

Jag har nu glädjen att hälsa representanterna för samerna välkomna. Åsa Simma inleder med en dikt. Därefter får Olof T Johansson, ledamot i Same-tinget, ordet. Varsågod, Åsa Simma!

Samer

Åsa Simma:

Jag vill ge dig en gåva, LIV
Räcka den till kärleken
Och en kyss
På systrars och bröders kind
De som inte orkade
Som miste tron
På Riket Rätten och Rättigheten
På människan
Också på morgondagen
Och så LIV
Ville flyga långt
Ge LIV
Åt folken som inte längre är
Och de som snart försvinner

Ja, och så, LIV
Önskar jag dem
Som ser ljuset och skönheten
Som känner människan och kärleken
Som väntar på morgonen och tror på den
Att glädjen gör sitt bo
Och skönheten
Att lyckan fyller boet
Och kärleken

Olof T Johansson: Buerie biejjie! Ärade riksdagsledamöter, mina damer och herrar! Alldeles nyligen, så sent som i måndags, träffade Sametinget kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth för att diskutera den svenska kulturpolitikens samiska dimension och hanteringen av samiska kvarlevor. Vid den uppvaktningen framfördes, vilket också får bli budskapet till er i utskottet, bland annat följande:

- Sametinget måste få ett ökat ansvar för och inflytande över de samiska kulturfrågorna så att Sametinget i partnerskap med kommuner och lands-ting kan ta ansvar för den samiska kulturens utveckling.
- Sametinget vill att den samiska biblioteksverksamheten får ett ökat anslag samt att ett särskilt anslag ges till utgivning av samisk litteratur och till bokbussverksamhet.
- Sametinget anser också att det är väldigt viktigt att framtiden för Gaaltije, det sydsamiska kulturcentret i Östersund, kan tryggas genom ett fast statsanslag.

- Statens kulturråds anslag till nationella minoriteters litteratur och kultur – bland annat fördelar man medel till att främja den samiska kulturen – bör förvaltas av Sametinget.
- Det särskilda kulturanslag som Sametinget disponerar bör ökas för att i realiteten kunna uppfylla regeringens mål om ”en stark samisk kultur och identitet och ett mångfaldigt samiskt konst- och kulturliv”. I nuläget finns det inte tillräckliga medel för att stödja samisk litteratur, bildkonst och duodji, det traditionella samiska hantverket.
- Sametinget anser att anslaget till Sámi Teáhter, den samiska teatern, bör höjas. Det är också viktigt att berörda landsting och kommuner fortsättningsvis tar sitt ansvar för den samiska teaterns verksamhet.
- För att trygga den samiska teaterns framtid bör en samisk teaterutbildning på högskolenivå upprättas.
- Sametinget vill, i linje med Presskommitténs slutbetänkande *Mångfald och räckvidd* (SOU 2006:8) att ökat stöd ges till tidningar som ges ut på de nationella minoritetsspråken. I nuläget finansieras de samiska tidskrifterna i Sverige av det kulturanslag som Sametinget disponerar.

Ja, det är pengar det handlar om. Så är det ofta. Ska man kunna utveckla en kultur behövs det medel. Det är där ni har ett stort ansvar.

Vad är då Sametingets roll i detta sammanhang? Ja, Sametinget ska enligt den svenska riksdagens beslut verka för en levande samisk kultur och ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur.

Sametinget disponerar ett särskilt kulturanslag för att främja och utveckla samisk kultur. Men anslaget har inte ökat sedan dess tillkomst 1993 utan befinner sig på samma nivå trots att övriga kostnader i samhället har ökat.

En förändring som skett på internationell nivå är utvecklingen av folkrätten, vilket ger konsekvenser för staternas policyer gentemot urfolk.

Sametinget vill göra kulturutskottet uppmärksamt på urfolksdeklarationen som blev antagen av FN:s generalförsamling i september förra året. Den ger rekommendationer och anger minimistandard för hur stater ska behandla urfolk. För samernas del innebär det bland annat rätten att råda över sin kulturella utveckling och rätten att förvalta sitt kulturarv.

En viktig förändring på nordisk nivå är att en nordisk samekonvention har framlagts men ännu ej ratificerats. Där omnämns också hur viktigt det är att samisk kultur och samiskt kulturarv främjas.

Genom dessa konventioner och deklARATIONER åläggs att nationalstater säkerställer urfolks och minoriteters kulturella rättigheter.

Vi samer kan ha lite problem med det västerländska begreppet ”kultur” och med hur det svenska samhället genom historien har tolkat och tillämpat detta kulturbegrepp i förhållande till det samiska folket.

Att dessutom tala om de nationella minoriteternas kultur i andrakammarsalen i gamla riksdagshuset, där många märkliga saker sagts om oss samer och där många beslut tagits om samerna och även om andra svenska medborgare med annat etniskt ursprung, känns verkligen som en utmaning.

Innan jag går vidare vill jag understryka att samerna som ett folk i Sverige men också i Finland, Norge och Ryssland rent generellt känner en stor tillförsikt inför framtiden. Den samiska kulturen i vid bemärkelse är inne i en renässansperiod.

Orsakerna till denna trend är flera och sammanfaller. Globaliseringen har gjort att gränserna mellan de nationalstater som en gång delat upp Sápmi inte längre är absoluta. En fortsatt avspänning och ett ännu öppnare samarbete mellan berörda nationalstater är gynnsamt för samerna och den samiska kulturen.

Förhållandena är förvisso olika, men generellt kan sägas att trycket från det omgivande storsamhället är störst i sameområdets utkanter. Situationen i det sydsamiska området, där jag själv kommer ifrån, är ett exempel på detta som jag återkommer till senare.

Jag vill understryka här att den internationella urfolksrörelsen har utvecklats till en mycket positiv kraft såväl politiskt som kulturpolitiskt. Samisk musik, litteratur, teater med mera är numera en integrerad del av en urfolkskultur som blir alltmer synlig globalt.

Relationen mellan det samiska och det svenska har, bland annat i denna kammare, ofta beskrivits som en kulturkamp, såväl under 1880-talet som på sent 1960-tal. I den svenska riksdagen förespände en riksdagsman från Norrbotten på 1960-talet att i mötet mellan den samiska kulturen och den svenska kulturen skulle den samiska kulturen få ge vika, eftersom en större och mer utvecklade kultur som den svenska kommer att trycka tillbaka den mindre utvecklade samiska kulturen. Riksdagsmannen beskrev detta mer eller mindre som en naturlag och ett öde som inte skulle besparas samerna och den samiska kulturen. Tilläggas kan att hans åsikter vid denna tidpunkt stöddes av en majoritet av den svenska riksdagen.

I ett idéhistoriskt perspektiv är riksdagsmannens uttalande inte alls märkligt. Begreppet kultur betyder som bekant odling och har ett grekiskt ursprung. I grekisk och västerländsk filosofi är civilisationens och kulturens motsats nomaden. Begreppet nomad kommer från det grekiska begreppet *nomos* som betyder gränsgångare och används om folk som med sina djur flyttar till olika betesmarker under året.

Det finns en skarp distinktion mellan det nomaden respektive den fastboende jordbrukaren representerar i västerländskt tänkande. Utifrån begreppet nomad har västerländsk filosofi utvecklat en bild av nomadfiguren som står för det ociviliserade och det oförutsägbara. Nomadfiguren representerar plattformen för anticivilisation och är civilisationens plågoande.

Enligt den tyske filosofen Hegel som verkade i början av 1800-talet var kulturer i ständig utveckling mot en högre utvecklingsnivå. Längst ned på utvecklingens trappstege fanns nomadkulturen. Nomadsamhället representerar, enligt Hegel, ett naturtillstånd, och civilisationens historia börjar först när nomaden slår sig ned som jordbrukare. Med jordbruket är det slut på nomadens planlösa liv, eftersom jordbruk kräver omsorg och en planering inför framtiden, vilket är något som nomaden saknar.

Det centrala i Hegels teser är att civilisationen börjar först när människan tar kontrollen, härskar och förhåller sig aktiv i förhållande till naturen. Nomaden förhåller sig däremot passiv till naturen och underkastar sig i förhållande till naturen. Nomaden är inte människa, eftersom nomaden inte träder fram som en oavhängig individ, enligt Hegel. Det är naturen som skapar nomaden, och det är naturen som är aktören i förhållande till nomaden. Denna typ av naturlig existens utgjorde sålunda det absoluta hotet mot civilisationen.

Friedrich Nietzsche, en annan känd filosof, har också försökt blottlägga nomaden. Enligt honom reser en nomad inte, eftersom man i ett nomadlandskap kan förflytta sig utan att röra sig framåt. I sådant landskap finns det inte spår, inte heller historia eller utveckling, enligt honom. Skillnaden mellan natur och kultur är i upplösning, och avståndet mellan det döda och levande minskar. I Nietzsches nomadlandskap är det också svårt att skilja mellan vad som är verkligt och vad som är önsketänkande. Nietzsches alter ego Zarathustra vandrar omkring i ett nomadlandskap utan framtid, utan historia.

Man skulle nästan kunna tro att det är Nietzsche som har varit de svenska markägarnas juridiska ombud i sedvaneprocessen i Härjedalen. Ekot av dessa filosofer kan höras ännu i dag när samerna, rennäringen och det höga renantalet anklagas för att vara det yttersta hotet mot fjälllämmeln och hela den biologiska mångfalden i fjällområdet. I norska tidningar kunde man för några år sedan till och med läsa att rennäringen var ett större hot mot miljön i Nordnorge än atomavfallet på Kolahalvön.

Trots att vi är inne i det 21:a århundradet finns det fortfarande mycket kvar av Hegels, Humes med flera tankevärld som kommer till uttryck på olika sätt, också när man talar om samer, samisk kultur, rennäringen och samiska rättigheter. Vid Sverigedemokraternas kongress för cirka en månad sedan antogs en motion som i högsta grad avspeglade just denna gamla idévärld.

Detta är den idéhistoriska förklaringen till att relationen mellan det samiska och det svenska ofta har beskrivits i termer av en kulturkamp.

Avslutningsvis får jag uttrycka en förhoppning om att den pågående kulturutredningen och senare regeringens och riksdagens behandling och beslut i ärendet blir den kulturpolitiska plattform som kan utgöra grunden i en försovningsprocess som leder till att vi kan lägga den svenska statens koloniala och rasistiska förflutna i förhållande till såväl samerna som folk som till tornedalingarna, judarna och romerna till handlingarna.

Ordföranden Siv Holma (v): Nu har jag glädjen att hälsa representanter för tornedalingarna välkomna. Vi kommer att få en dikt uppläst av Maja Mella. Därefter kommer ordföranden för Svenska Tornedalingars Riksförbund, Tore Hjort, att föra ordet för tornedalingarna. Så avslutar vi med sång av Christina Hedström.

Tornedalingar

Maja Mella:

Missä Lappi Lannan kohtaa,
virta vanhaan Kaihnuun maan,
sielä päivä yölä hohtaa,
väylä virtaa valossaan.

Väylä puhuu monta kieltä,
Lapin, Suomen, Meänmaan.
Joskus kuuluu kaukaa tieltä
sana Ruijan Kuninkhaan.

Missä väylä kaatuu koskheen
Vesi tulvii suanthoon,
aurinko ei laske koskhaan,
valo virtaa kuusikhoon.

Väylä kuulee monta kieltä,
Lapin, Suomen, Meänmaan.
Joskus kaikuu täältä sieltä
laulu Ruottin kuninkhaan.

Missä aamu oottaa iltaa,
ilta alkaa aamusta,
kaamos painaa väylän rintaa
yö vain jatkuu aamusta.

Väylä oppii monta kieltä,
Lapin, Suomen, Meänmaan.
Joskus huutaa piru tieltä
murtheen sanan Kaihnuun maan.

Missä väylä meren kohtaa
sylin vanhaan Kaihnuun maan,
ennää kieleemme ei pohjaa
maassa Ruottin kuninkhaan.

Älven har alltid funnits. Den har talat fyra språk i alla tider. Dessa rader är författade av Bengt Pohjanen.

Tore Hjorth: Ärade ledamöter av den svenska riksdagen! Ärade åhörare! Vi vill framföra en hälsning från Meänmaa som Tornedalen på båda sidor om tsarens röda streck och konungens svarta band mer och mer benämns i vår gränsöverskridande tid. Vi har erfarenheter av ett informellt EU som också omfattat Ryssland, nämligen vår smugglartradition som aldrig kunnat se över

gränser utan längs med dessa. Nu har det övriga Sverige, ja hela Europa, blivit det gränsens tredje rum som vi vistas i sedan 1809, där händer möttes i brobyggande syfte.

Selma Lagerlöf fick av den svenska skolan i uppdrag att ge en bild av Sverige sådant det i verkligheten var. Den goda Selma gav en bild av Sverige sådant det aldrig varit, inte är och förhoppningsvis aldrig ska bli. Nils Holgersson såg inte oss. Han såg inte landet som genomströmmas av tre floder, Torne, Muonio och Könkämä älvar.

Meänmaa är de många språkens, urbefolkningens och kulturernas land. Ja, älven har alltid funnits, heter det i många av våra sånger.

Nu blir 2009 ett märkesår. Nils Holgerssons öga var fortfarande slutet för oss när regeringens stora kommitté för året utnämndes. Ingen tornedaling, ingen från Meänmaa fanns med i den kommittén, trots att det är vi som har burit de största konsekvenserna av det finska kriget. Vi är här i dag för att öppna Nils Holgerssons öga än mer, kanske för att skänka er den tornedalska tullmannens speciella egenskap, treögdheten: Två till att se med och ett tredje till att överse med. Se oss med bäge ögonen! Överse med en minoritets egenheter!

Vi har kommit långt i utvecklandet av meänkieli och den kultur som präglats av detta språk. 1987 gavs den allra första pjäsen som var skriven på meänkieli. Den gick som en väckelse genom bygden. Den första romanen hade då kommit ut. Operor har spelats på meänkieli. En litteraturhistoria är på väg. Schlagerfestival finns. Sånger har skrivits och komponerats, och konst har skapats. Fioler gnids. Syndaskrynkelt plågas. Gammal kultur tas till vara genom allmogemålning. Och forskning pågår.

Vi är här för att öppna Nils Holgerssons alla ögon. Vi finns och kommer att finnas länge ännu. Vi instämmer i mångt och mycket i det som Olof T Johansson sade när det gäller ekonomin. Det gäller också i högsta grad för oss tornedalingar. Vi är här för att besvara frågor. Varsågod och ställ frågor!

Tornedalssången framförs av Christina Hedström och Tore Hjorth tillsammans på svenska, därefter Christina Hedström på meänkieli:

Var hälsad vackra Tornedal
vårt hem långt upp i Nord
/:Du är för oss det bästa val
på denna vida jord:/'

Oi terve kaunis Tornionmaa
sä synnyinseutumme
/: Ko täälä ellää, kuolla saa
niin täyttyy onnemme:/'

Ordföranden Siv Holma (v): Nu har jag glädjen att hälsa representanter för sverigefinnarna välkomna. Vi kommer att få höra Tony Iivonen framföra ett

musikstycke och därefter ordföranden för Sverigefinska Riksförbundet, Voitto Visuri, som för ordet för sverigefinnarna.

Sverigefinnar

Tony Iivonen: Jag ska spela en del ur ett modernt verk av Petri Makkonen. Den heter *The Flight beyond the Time*.

(Musikstycke på dragspel)

Voitto Visuri: Så spelar en svensk mästare i klassisk musik. Tony Iivonen är svensk mästare sedan 14 dagar tillbaka ungefär för unga solister. I går kväll förädrades han ett stipendium från Ullmanstiftelsen som han fick motta i Münchenbryggeriet, 20 000 kronor för sitt konstutövande.

Ärade ledamöter av riksdagens kulturutskott! Tv-tittare! Kära minoritetsvänner! Mina damer och herrar! Jag vill tacka riksdagens kulturutskott för inbjudan till denna offentliga utfrågning om de fem nationella minoriteternas kultur. Vi ser detta som ett mycket viktigt tillfälle för oss att få framföra sverigefinnarnas syn på hur man på bästa sätt kan säkerställa sverigefinnarnas kulturella arv. Vi är glada över denna inbjudan hit i dag.

Kulturen är inte en del av samhället. Kulturen är dess grund. Minoritetspolitiken kan betraktas utifrån olika synpunkter såsom jämställdhet, minoriteternas särskilda behov, kulturen och möjligheterna att påverka. Dessvärre tillåter inte tiden mig att gå in djupare i dessa frågor i dag. Jag återkommer dock till möjligheterna att påverka lite senare.

Sverigefinskheden är en del av det svenska kulturarvet. Det mer än 650-åriga gemensamma riket, svedjefinnarnas insats och den senare tidens arbetskraftsinvandring har inte gått spårlöst förbi utan har lämnat bestående uttryck. Det sverigefinska organisationslivet har redan mer än hundraåriga anor, och en av dess institutioner, Stockholms finska församling, grundades redan 1533.

Barnens modersmål är grunden för säkerställandet av sverigefinnarnas kulturarv. Förskola och grundskola måste på ett helt annat sätt inriktas på att erbjuda utbildning på modersmålet. Samhället har försummat våra barns möjligheter alltför länge när det gäller att de ska få lära sig modersmålet.

Sverigefinska Riksförbundet har haft omfattande barnverksamhet tidigare. Den har minskat i takt med nedskärningar av samhällsresurser. Tidigare kunde vi ha 1 000 barn varje sommar på språkläger. Det var mycket viktigt för språkutvecklingen. Läggerverksamheten är mångsidig. Det erbjuds teater, cirkus, sagor och motion.

Utbildning av lärare är ett eftersatt område som är viktigt för barnens skolgång. Detta har vi framhållit gång på gång i kontakter med beslutsfattare. Nu verkar sådan utbildning äntligen vara på väg. Jag vill också passa på att lyfta fram våra äldre, alltså våra pensionärer, som kulturförmedlare till våra barn och barnbarn.

Sverigefinska Riksförbundet har poängterat finska språkets betydelse även om tvåspråkigheten också är helt naturlig. Finska språket är ändå kärnan i den

sverigefinska kulturen. Det är viktigt att andra, tredje och de kommande generationernas unga får ta del av vårt språk och vår kultur.

Det praktiska kulturarbetet bedrivs på lokal nivå i föreningar som genom otaliga olika kulturgrupper förstärker den sverigefinska kulturen. Härigenom stöder vi de kommande generationernas identitet, både som individer och som grupp. Jag upprepar detta: Språket, modersmålet och den finskspråkiga kulturen är stöttepelarna i vår identitet.

För oss i sverigefinska organisationer gäller det att försvara barns och ungdomars rätt till eget modersmål. Jag understryker att vår mening inte är att forma sverigefinska separata öar i Sverige, utan vi vill uppfostra våra barn till tvåspråkiga aktiva medlemmar i samhället med stark och harmonisk identitet.

Tvåspråkigheten är viktig redan utifrån trivsselfrågorna och i synnerhet för andra och tredje generationens ungdomar. Det är en helt naturlig fråga, även om de egna rötterna trots allt är centrala. Därför har släktforskningen också visat sig intressera allt fler. Där får vi hjälp av Sverigefinländarnas arkiv, varifrån det redan i dag går att få fram material som förklarar de tidigare generationernas anpassning.

Vi behöver ändå alltid ha kontakt och växelverkan – som hela Sverige givetvis också behöver – med Finland som är den ursprungliga källan för vår kultur och vårt språk. Genom kulturen får den sverigefinska minoriteten öka de insikter, delaktighet och kreativitet. Det kan konstateras att sverigefinnarna gärna utövar sin egen kultur och är de bästa kulturambassadörerna.

Sverigefinsk kultur har blivit mycket synlig i dag när sverigefinnarna har grundat egna kulturföreningar på olika områden trots de stora problemen med finansiering. Jag nämner bildkonstnärerna och skribenterna speciellt som exempel på sådana föreningar, men det finns flera. Vi har också fått fram en lång rad aktiva välkända musiker. Som exempel kan nämnas Tony Iivonen som vi nyss hörde här. Han har redan nått långt i sin konst, både nationellt och internationellt. Sverigefinsk ungdom som är sverigefinnarnas ungdomsorganisation är också en viktig aktör i arbetet för bevarandet av våra kulturtraditioner.

Jag nämnde tidigare växelverkan. Detta illustreras på ett bra sätt så att vi kan och törs kommunicera med landets majoritetsbefolkning. Med andra ord är vi en del av detta samhälle som en självständig minoritet i Sverige, och vi väntar oss en likvärdig behandling och den service som alla andra får. När man pratar om resursfördelning förväntar vi oss möjligheter likvärdiga majoritetens. Det kan också behövas speciella bidrag, men i första hand borde fördelning av befintliga resurser ses över. Principiellt bör till exempel de finska institutionerna finansieras från samma sedvanliga källor varifrån majoritetens kulturverksamhet får sitt stöd.

Sverigefinska Riksförbundet är huvudman för Axevalla folkhögskola i Skara. Föreningen Sverigefinska folkhögskolan i Haparanda är medlem i Sverigefinska Riksförbundet. Förbundet var huvudman för den skolan också före skolans omorganisation som vi fick göra utifrån den kritik som vi fick för skolans organisation.

Skolorna är viktiga för sverigefinnar. Där anordnas viktiga kulturaktiviteter årligen. Det är angeläget att verksamheten kan utvecklas ytterligare för att skolorna ska kunna bli riktiga kulturcentrum.

Mälardalens högskola i Eskilstuna startade år 2003 Finskt språk- och kulturcentrum som är ett nytt sverigefinskt utbildnings-, bildnings- och forskningscentrum. Det är vår förhoppning att den nya propositionen som för närvarande bereds i Regeringskansliet medför ett ökat ansvarstagande för finskan. Behovet av kvalificerad finskkunnig personal kan därmed öka på alla nivåer i samhället. Därför är det ytterst angeläget att Finskt språk- och kulturcentrums verksamhet kan fortsätta och förstärkas, till exempel genom att den planerade lärarutbildningen på finska placeras vid centrumet. Att finska kan studeras vid flera universitet är också en väldigt viktig fråga.

Andra viktiga institutioner för sverigefinnar är Uusi Teatteri, Nya finska teatern, Sverigefinnarnas arkiv och Finlandsinstitutets bibliotek. Kontinuiteten och utvecklingen av deras verksamhet är mycket angeläget för sverigefinnar.

Det har förekommit en hel del forskning om sverigefinnarna som vittnar om vår aktiva kultur och kulturens många ansikten. Den första generationen har klart sina rötter i Finland, vår kulturella källa varifrån vi har hämtat den grund som förstärker vår identitet. Vår kulturverksamhet är mångfasetterad. De mest populära formerna är teater, dans, musik, litteratur och bildkonst. Inom teatern kan vi nämna vårt amatörteaterförbund med sina många teatergrupper. Det är ett gott exempel på att amatörverksamheten kommer att utvecklas till professionalism. Då måste vi ha egen skådespelarutbildning för sverigefinnarna.

Sverigefinnarna har två viktiga riksorganisationer i Sverige, Sverigefinska Riksförbundet och Sverigefinländarnas delegation. Den förstnämnda koncentrerar sig på verksamheten både lokalt och centralt men är samtidigt en intresseorganisation. Delegationens roll är att fungera som paraplyorganisation för centrala sverigefinska organisationer med uppgift att arbeta med minoritetspolitiska frågor.

I Sverige har folkbildningen starka traditioner. Jag vill erinra om bildningsförbundens roll i det folkbildnings- och kulturarbete som vi sverigefinnar är en del av.

Studieförbunden är en viktig partner för oss som inte kan glömmas i sammanhanget.

Bästa åhörare! Vi sverigefinnar vill vara med och påverka. I Justitiedepartementets faktablad skrivs följande om minoriteterna och påverkan: ”Inom minoritetspolitiken är frågan om inflytande i samhällslivet för de nationella minoriteterna av stor betydelse. Olika åtgärder har därför vidtagits för att stärka minoriteternas möjligheter till inflytande.” Dagens möte är ett lysande exempel på sådana åtgärder. Mötena bör nog permanentas och sammankallas regelbundet.

Jag vill påstå att de bästa experterna på minoritetsfrågor är minoriteterna själva. Låt vår dialog fortsätta!

Ett mycket aktuellt tillfälle är nästa år, hundraårsminnet av märkesåret 1809. Det tar upp Sveriges och Finlands gemensamma historia genom många hundra år. Det har präglat våra samhällen. Jag är mycket glad över att regeringarna i båda länderna satsar på märkesåret och att Sverigefinnarna som organisation kan vara med i det arbetet.

Vi behöver information i likhet med landets majoritetsbefolkning. Vi behöver ett infocentrum för den sverigefinska minoriteten. Det är viktigt att det satsas på finskspråkiga medier. En finskspråkig radiokanal som Sveriges Radio beslutade om för flera år sedan måste också bli verklighet. Sändningstiderna ska vara anpassade så att även människor i arbetsför ålder kan ta del av dem. Vi behöver mer finskspråkiga tv-sändningar med bättre sändningstider.

Internets ökade användning behöver kartläggas. Unga och äldre behöver egna program. Sverigefinska Riksförbundet har sändningstillstånd för TV Finland. Tyvärr når inte sändningen utanför Mälardalen. Det borde vara möjligt att titta på grannlandets tv om inte gratis så till en rimlig kostnad.

Bästa åhörare! I Finland håller man på att dra i gång kampanjer för svenska språket. Det handlar om nätverket Svenska nu. Projektet har två heltidsanställda personer. Dess uppgift är bland annat att förmedla svensk ungdomskultur och möten med svenska språket i Finland. Det är ett bra exempel på hur man satsar från finska staten. Här har vi en bra och färdig förebild. Vi är med i en arbetsgrupp som tittar på om man skulle kunna göra något liknande för finska språket i Sverige. Jag hoppas att det ska kunna bli verklighet och att ni i kulturutskottet ska kunna ansluta er till projektet.

Ärade ledamöter! Det finns mycket att säga, men tiden räcker inte till. Flera utredningar som nu är på remiss kommer att påverka våra strävanden. Det är viktigt att andra steget i minoritetspolitiken tas. Kulturen kostar, och den måste få kosta. Kulturen är inte en del av samhället – kulturen är dess grund.

Ämnet för den här presentationen gällde hur man bäst ska säkerställa sverigefinnarnas kulturarv givet de ekonomiska förutsättningarna. Om det innebär att det inte får kosta mer än i dag har jag totalt misslyckats med uppdraget i det här anförandet. Vi är duktiga på kulturen, men vi är inga trollkarlar.

Ordföranden Siv Holma (v): Vi tackar Voitto Visuri och Tony Iivonen. Nu har jag glädjen att hälsa representanter för romerna välkomna. Det blir utredningssekreteraren i Delegationen för romska frågor, Domino Kai, och föreståndaren för Roma kulturklass, Angelina Dimeter-Taikon. Varsågod!

Romer

Domino Kai: Fru ordförande! Ärade riksdagsledamöter i utskottet! Även vi romer tycker att det är bra att ni har tagit initiativ till denna utfrågning.

Romer dokumenterades för första gången i Sverige den 29 september 1512 i Stockholms stads tänkebok. Då anlände en grupp romer till Sverige bestående av barn, kvinnor och män. Man sade sig komma från "lilla Egypten". Man hade även med sig ett följebrev från Skottlands kung. Man togs till en början

väl emot av det svenska hovet, men ganska snart hade Europas ekon nått också till Sverige. Med kyrkan och kungahuset i spetsen gjorde man tillvaron för romerna svår. En rad lagar och utlänningsförordningar har sedan dess stiftats för att man skulle bli kvitt romerna – ända fram till 1960-talet, då även romer fick lov att bli bofasta.

Romernas historia är inte enhetlig utan präglad av de olika länder och kulturer som romerna kommer från. I dag uppskattar man att det finns ca 50 000 romer i Sverige, från fem kategoriserade grupper: Kaligruppen, Kelderashgruppen, utomnordiska gruppen, nyanlända gruppen och resandegruppen. Alla dess har sin egen kultur och egna kulturella behov även om mycket är gemensamt. Det finns även ett stort mörkertal eftersom många romer inte offentligt identifierar sig som romer på grund av rädsla för att behandlas annorlunda och bli diskriminerade.

Trots romernas nästan 500-åriga historia i landet finns det stora brister. Det finns inget statligt ansvarstagande för romsk kultur. Det är ett måste för en hållbar social och kulturell utveckling för romerna och de romska frågorna. I dag kan vi inte se någon samordning eller samordnad dokumentation. Hos vem ska huvudansvaret ligga? Var väcks diskussionen, av vem och hur?

De äldres historia – vem dokumenterar den innan den generationen inte finns längre? Det ska givetvis göras tillsammans med romer. Hur ska annars ungdomarna kunna belysa sin särart och finna stolthet i den identiteten om man inte tar den till vara? I dag har vi fortfarande möjlighet att göra detta, men inom vilka områden och vilken statlig institution ska bära ansvaret?

Romani chib, det romska språket, ska inte nedvärderas fastän det fått sitt skriftspråk sent. Men många kan inte läsa eller skriva sitt eget modersmål. Det finns ett stort behov av statligt stöd för att bevara och utveckla språket. Vi har språkråd, men bristen på stöd för romanes är stor. Vi kan inte vänta längre!

I Sverige finns i dag ett tjugotal dialekter av romani chib. Det behövs standardisering i vissa situationer, men de enskilda dialekterna behöver också stöd var för sig. Jämför samiskan. Romska läroböcker och lärare behövs. I dag finns utbildade lärarassistenter som inte får någon anställning i skolorna. Modersmålslärarna, som är få, kan inte få behörighet, och kommunerna anställer inga obehöriga. Det är ett moment 22.

Det finns ett flertal aktiva musiker. Men hur tar man till vara de äldre generationernas kunskap om musik, sång och dans?

Det finns också ett stort behov av en romsk teater som kan fungera identitetsbevarande och kulturförmedlande gentemot majoritetssamhället. Den kan även fungera som en mötesplats och en bro mellan kulturena.

När det gäller litteratur finns ett stort behov av stöd. Det gäller skönlitteratur, berättelser, poesi, faktaböcker, pedagogiskt material och barnböcker. Stödet från Kulturrådet är inte tillräckligt. Återigen handlar det om flera dialekter, vissa med mycket svaga skriftspråk.

I dag finns i Sveriges Radio ett romskt program som speglar det som sker i samhället och romska frågor. Programmet är 30 minuter långt och kan omöj-

ligt hinna med att spegla alla grupper och deras frågor. På SVT finns inga fasta program för romerna.

Det finns två kontinuerligt utkommande romska tidningar i Sverige i dag. Det finns även en tredje för resandegruppen. De får stöd av lokala kultur- nämnder med mera. Det finns ett behov av en officiell tidning med större resurser för att följa och presentera de romska frågorna och kulturerna.

Kyrkan och samfunden är viktiga. De flesta romer är religiösa. Alla är dock inte aktivt troende. Svenska kyrkan har framfört en officiell ursäkt. Man har också gett ut en bok med dokumentation som beskriver kyrkans roll i mötet med romer. Det finns en ingång här. Många känner en trygghet i kyrkan, och samfunden kan vara en kanal att nå ut till romerna och få med dem i olika arbeten.

Sedan romerna fick minoritetsstatus har många engagerat sig i egna föreningar. Det finns stort behov av föreningsstöd. Man behöver också information om hur man bildar och arbetar i en förening. Det behövs också stöd för att kunna hålla kontinuerliga kontakter med andra föreningar.

Jag har berört många områden här, men jag vill särskilt lyfta fram vikten av studiematerial och läromedel. Att få lära sig nya saker genom det egna språket är en nyckel till integrering i samhället.

Jag vill också framhålla att stödet till de romska föreningarna bör öka, så att de på olika sätt kan arbeta för de romska kulturernas främjande, bevarande och utvecklande tillsammans med myndigheter i kultursfären.

Innan min medarbetare tar över vill jag avsluta med att ge några positiva exempel på sådant som hänt sedan vi fått status som nationell minoritet. Uppsala universitet och Södertörns högskola ger sedan några år en 7,5-poängskurs i romsk kultur. Linköpings universitet kommer att starta något liknande i höst. Men här behövs det mer, och det behövs samverkan med romerna själva.

Det finns en romsk folkhögskolefilial och två andra där det finns romska klasser. Därutöver finns det flera kommuner som har romska klasser inom barn-, ungdoms- och vuxenutbildning som har visat sig framgångsrika. Stockholm har ett kulturcentrum som Stockholms stad ger stöd till. Likaså finns ett i Malmö. Men romska kulturcentrum behövs också i västra och norra Sverige.

Lokala museer – till exempel Malmö museum och Röhsska museet – har tagit upp romsk kultur. Folkmusikarkivet har en god samling av resandevisor. Lokala bibliotek har lyft fram romsk kultur genom seminarier och utställningar.

Man kan även se hur grannländerna har gjort för att skapa utrymme åt sina romska grupper – romerna i Finland och resandegruppen i Norge. Resandegruppen har själv valt att separera sig från romerna i förhållande till statliga myndigheter med mera.

Romer befinner sig längst ned på samhällsstegen. De är också längst ned bland nationella minoriteter. För att romerna ska hinna i kapp med sina kulturella rättigheter bör man från staten gå i aktion nu, så att man hinner med att bevara det som finns kvar och för att främja utvecklingen av romernas kul-

turskatter, som även är Sveriges kultur. Detta får dock inte ske på bekostnad av de övriga nationella minoriteterna.

Angelina Dimeter-Taikon: Te även baxtale! God dag alla! Det är jätteroligt att få vara här, och vi hoppas få svar på många frågor här i dag.

Jag heter Angelina och jobbar med en romsk kulturklass i en kommunal skola i Stockholm som profilerar sig med den romska kulturen. Det är mycket ovanligt med en sådan profilering. Där har vi tillgång till och kan använda kulturen, språket och historien och få eleverna stärkta i sin identitet.

Många fattar inte varför detta med kulturen är så viktigt – som om det vore något eget hokusfokus – men så är det inte: Kulturen är en tillgång, och det är en tillgång att kunna leva med en extra kultur. Våra elever lär sig att leva i den svenska kulturen och den romska kulturen samtidigt.

Vi ville att barnen skulle få ta del av de tillgångar som vi har lämnat här i Sverige, vårt kulturarv. Ni i majoritetsbefolkningen har lånat många ord av oss, men vi har också lämnat kvar många saker. Våra släktingar har lämnat över saker och donerat dem till museer. För tio år sedan kontaktade jag Nordiska museet, för vi såg att våra folkdräkter höll på att försvinna och vi visste att vi hade släktingar som hade lämnat över klädedräkter, smycken och andra saker till Nordiska museet. Det roliga svaret vi fick var att de sakerna inte kunde visas, för de var så känsliga och de användes till att doktoreras på.

Vi fick alltså inte tillgång till vårt eget kulturarv, som vår egen släkt hade lämnat över. Detta gjorde oss frustrerade, och vi tänkte att det inte var mödan värt att brottas med myndigheter. Men när vi hade ett möte i Delegationen för romska frågor träffade jag Maria Leissner och berättade om detta för henne. Efter det tog jag ett nytt varv med Nordiska museet, och Marias namn öppnade många dörrar. Nu har jag fått en bra relation med Nordiska museet, och vi kommer att ha mycket utbyte framöver.

Vi har varit och tittat på våra släktklenoder. Min farfars mors kläder var där. Vad vi inte visste var att min farfar hade lämnat över ett kontrakt om att dessa saker ska bevaras och visas för kommande generationer. Jag var ju den kommande generationen. Nu har vi varit på en visning och sett på detta. Eftertanken blev: Vi måste kartlägga vad som finns i Sverige, vad vi har lämnat för något, vad det finns för dokumentation om oss. Varför har alla mätt våra näsor och pannor, vart har papperen om detta tagit vägen? Vilket var syftet? Kan detta användas till något positivt i dag?

Vi har ett samarbete med Södertörns högskola, där vi behöver mer medel. I skolan säger man i läroplanen att man ska ha kunskaper om de olika nationella minoriteterna, men vad är det man ska kunna när det inte finns något skrivet om romerna? Det som är skrivet ses genom betraktarens ögon, det är inte den sanna bilden från oss.

Vi vill få bort myterna om lägren och lägereldarna. De var ju inga Pite Havsbad eller Unga Örnars läger med *Kumba yah, my Lord*, utan det kunde vara en leråker som vi hade fått låna av någon bonde eller en skogsdunge. Här i Stockholm finns Flaten och Hammarbytäppan, som var lägerområden, och de var inte alls så romantiska som det låter. Detta vill vi kartlägga och beskri-

va så att romernas historia ska finnas tillgänglig för majoritetsbefolkningen och för de romska barnen, som ska kunna läsa sin egen historia och ha rätt att se sitt eget kulturarv på museerna.

Ordföranden Siv Holma (v): Tack, Domino Kai och Angelina Dimeter-Taikon! Nu har jag glädjen att hälsa representanten för judarna välkommen, ordföranden i Judiska församlingen i Göteborg, Anders Carlberg.

Judar

Anders Carlberg: Kära riksdagsledamöter! Mina damer och herrar! Nu ska jag läsa några rader ur en alldeles nyutkommen bok, som heter *Aaron Isaacs minnen*. Den har precis nu kommit ut i en fjärde utgåva. Första utgåvan kom på 1700-talet. Det är alltså minnena från den första juden som blev bosatt i Sverige. Även om den säkert ger en anpassad bild av hur han upplevde sina år i Sverige tycker jag att den säger en hel del om hur det var att komma som pionjär till Sverige på 1700-talet.

Han hade under flera månader försökt få tillstånd att bosätta sig i Sverige och hade vistats i Stockholm för att göra det. Han hade gått upp till de olika ämbetena nästan dagligen.

Äntligen blev jag uppfordrad att komma till magistraten i Rådhuset. Han uppträdde mycket anspråkslöst, ställde sig alldeles bredvid mig, började tala tyska till mig och sade: 'Käre herr Aaron! Ni har hos kungen anhållit om att få bosätta er här, och vi har sett alla era rekommendationer. Ni prisas som en ärlig man och som konstnär i stensnideri. Konungen själv önskar att ni måtte stanna här, eftersom vi inte har någon stensnidare i hela svenska riket. Men det är en sak som gör det omöjligt: Ni är judisk trosbekännare. Nu ska jag visa er vad våra lagar föreskriver oss.'

Han hade en gammal bok i handen och läste på tyska, det vill säga att han översatte direkt från svenska till tyska. 'Om en jude kommer till vårt rike på ett skepp som har lidit skeppsbrott och skeppet måste repareras, så ska detta skepp ha det företrädet att det repareras före alla andra, på det att juden må komma ut ur riket. Skulle en jude komma hit med skepp och insjukna, så ska man skicka de bästa läkarna till honom, att de må bota honom från hans sjukdom på det att han snart må komma ut ur riket. Ingen jude får köpa eller sälja något här.'

'Ser ni?' sade han till mig, 'Detta är våra friheter.' Jag sade: 'Detta skulle vara friheter? O, vilken usel frihet, stridande mot det mänskliga livet.' Men han svarade mycket saktmodigt: 'Det är nu en gång så och så länge världen stått att ingen jude har bott i Sverige. Vi har rådslagit hur vi ska kunna hjälpa er, emedan vår kung gärna vill att ni ska stanna här. Som jude är det inte möjligt. Det är emot alla våra lagar. Men vill ni låta döpa er ska ni strax gratis få medborgarskap och njuta alla fri- och rättigheter och också under tio år vara fri från alla skatter. Dylikt har ännu ingen människa fått rätt till. Tänk på saken, och lämna oss besked innan åtta dagar.'

Jag svarade: 'Käre herre! Jag behöver ingen betänketid. Jag vill inte byta min tro för allt guld i världen. Jag har inte kommit hit för att sälja eller byta min religion. Jag kommer aldrig att förneka min religion, genom vilken jag hoppas bli salig.'

Det går ytterligare en tid, och det är många vägar som Aaron Isaac måste vandra för att få tillståndet.

Jag gick till överståthållaren och ville tacka honom för tillståndet, men han klippte av mig: 'Inte fan har jag givit dig några privilegier! Det vill jag inte höra talas om. Tacka kungen. Men gå i morgon upp på rådhuset, till magistraten, och ta din advokat med dig och framvisa dina privilegier.' Privilegierna var daterade Ulriksdal, 28 september 1775. De var utställda på mig, min bror Mordechai och herr Abraham Pach och innehöll att vi och våra hustrur och barn fick bosätta oss här mot ordinär kontribution. Men hur mycket elakt skrev de inte dagligen i tidningarna mot mig, och vilka gemenheter tänkte de inte ut mot judarna som populasen sedan skrek efter mig.

På 14 dagar gick jag inte ut på gatan. De skrev till och med mot mig mot konungen och frågade varifrån han hade fått rättigheten att förena detta heliga land med judar. De fick väl då och då vidlyftiga genmälen av högt uppsatta herrar, men det dröjde i alla fall omkring sex veckor innan det blev alldeles lugnt igen.

Aaron Isaacs minnen kommer ut på Hillelförlaget nu i sommar. De skrevs i original på jiddisch.

Jag ska berätta lite grann om den svensk-judiska historien. Den kommer företrädesvis att handla om kulturfrågorna.

Vi har redan nämnt att Aaron Isaac kommer till Sverige på 1770-talet. Han blir mottagen efter omständliga turer. De första familjerna kommer ungefär samtidigt till Marstrand, fastän där är det helt andra betingelser. Där handlar det om att de ska stimulera handel och utveckling av den svenska ekonomin. De judiska församlingarna grundas också under slutet av 1700-talet.

Viktiga årtal för judenheten i Sverige

- 1645 Drottning Kristinas läkare de Castro är jude
- 1718-72 Förordningar som reglerar judisk närvaro i Sverige
- 1774 Aaron Isaac kommer till Stockholm, första familjerna till Marstrand 1779
- 1776 Judiska Församlingen i Stockholm grundas, Göteborg år 1780
- 1782 "Judereglementet" införs
- 1780-1815 Församlingar i Göteborg, Norrköping och Karlskrona
- 1815-1870 Förändringar: bla judereglementet upphävs
- 1870 Judarna får fullständiga medborgerliga rättigheter
- 1951 Religionsfrihet införs i Sverige
- 1999 Judiska gruppen erhåller statusen nationell minoritet

Så småningom inför man ett så kallat judereglemente. Förutom Stockholm handlar det om Göteborg, Norrköping och Karlskrona. Norrköping och Karlskrona var stora svenska industristäder, som var viktiga under den här tiden.

Så småningom under 1800-talets liberalisering kom de stränga regleringarna att ändras. Judereglementet upphävs, och år 1870 får judarna i Sverige fullständiga medborgerliga rättigheter.

År 1951 infördes religionsfriheten full ut i Sverige, och man kan också välja att inte vara medlem i en judisk församling. Den judiska gruppen får status som nationell minoritet 1999. Den här bilden är från Marstrand där judarna befann sig på en ö. De fick inte lämna ön nattetid, utan de var varje dag tvungna att komma tillbaka.

Den "förste" juden i Sverige

Aaron Isaac (1730-1816)

Sigillgravör och stensnidare från Mecklenburg.

Affärer med svenska officerare under sjuåriga kriget.

Kom till Sverige 1774 som den förste juden med rätt att bo i Sverige utan att övergå till kristendomen.

Så här såg Aaron Isaac ut. Han hade det speciella yrket att han var silvergravör, och det saknades sådana i Sverige. Därför var han välkommen. Han skrev den här väldigt viktiga boken och också hyllningsdikter till Gustav III.

Under de här drygt 200 åren har judarna kommit i olika vågor till Sverige. Sekelskiftet var en viktig period då befolkningen ökade väldigt kraftigt och på 30-talet när flyktingarna från Europa med den växande fascismen och nazismen begav sig av till Sverige och många andra länder som var villiga att ta emot dem. Det var inte så många som var det, utan till Sverige kom organiserat egentligen mest barnflyktingar under den här perioden.

Däremot när kriget kommit i gång och norska och danska judar råkade mycket illa ut fick de möjligheter att i viss utsträckning komma också till Sverige. Efter kriget kom många flyktingar till Sverige, och en hel del stannade. Man kan säga att den judiska befolkningen i Sverige fördubblades vid den tiden. Sedan kom det från Östeuropa, från Ungern 1956, Tjeckoslovakien 1968 och från Polen 1968–1970, viktiga invandringsvågor som vi också har haft jättestor nytta och glädje av för att bygga vidare på våra judiska församlingar här i Sverige.

Den senaste invandringsvågen kom från Ryssland i början av 1990-talet, och det är den färskaste gruppen här i Sverige. Vilka är det då som är med i de judiska församlingarna? Man kan definiera vem som är jude på många olika sätt. Den traditionella definitionen är att man är född av en judisk mor eller har konverterat. Men i Stockholm och Göteborg har man möjlighet att gå med i församlingen om man bara har en judisk far.

Antalet judar i Sverige uppgår till ungefär 20 000. De flesta är inte medlemmar i församlingarna, utan står utanför men har en stark judisk identitet i många fall och känner stark samhörighet med den judiska gruppen, ungefär på det sättet som man kan definiera en minoritetsgrupp.

Församlingarnas uppgift är väldigt bred. De finns med från det att barnen föds till det att man dör. Det är kanske i livscykelhändelserna som församlingarna spelar den allra största rollen. Den religiösa verksamheten är mångsidig och central, men den kulturella och utbildningsmässiga verksamheten är väldigt viktig. Synagogan är inte begränsad till rituella ändamål, utan till exempel konserter kan äga rum där.

Vi har också många kulturella verksamheter utanför församlingarna. Det finns självständiga institutioner som arbetar tillsammans och i samarbete med de judiska församlingarna men som står på egna ben och som har en helt självständig verksamhet. Vi betraktar det nog ändå som en helhet, och jag tycker att det finns en stor vits med att samarbeta mellan de självständiga institutionerna och församlingarna som något slags central gruppering.

Det judiska centralrådet finns för att föra judarnas talan i hela landet och också internationellt i viss mån. Det finns judar i dag och historiskt på väldigt många platser från norr till söder – Östersund, Sundsvall, Hudiksvall, etcetera. Det har funnits många judiska grupper under århundradenas lopp. I dag är det inte så många, utan i dag är den judiska befolkningen koncentrerad till storstäderna.

Susanne Snajdermann Rytz: Mitt bidrag i dag handlar snarare om språket jiddisch. Jag tillåter mig att sjunga en vaggvisa som formade en stor del av min barndom, en vaggvisa som beskriver vad jiddisch är för det lilla barnet, nämligen kraften, möjligheten och att ur ett barns perspektiv förstå att ordet och bokstaven är det som är framtiden. (Sångtext på transkriberad jiddisch)

Afn pripetshik brent a fayerl
 In in shtib iz heys
 In der rebe lerint kleine kinderlakh
 Dem olef beys.
 Zeit zhe kinderlakh, gedenkt zhe tayere
 Vus ir lerint du:
 Zugt zhe nokh a mul in take nokh a mul:
 Kumets-olef – u!
 Zugt zhe nokh a mul in take nokh a mul:
 Kumets-olef – u!

Lerint kinderlakh mit groys kheyshek,
 Azoi zug ikh akh un:
 Ver s'vet gikher fin akh kenen ivri,
 Der bakimt a fun.
 Zeit zhe kinderlakh, gedenkt zhe tayere
 Vus ir lerint du:
 Zugt zhe nokh a mul in take nokh a mul:
 Kumets-olef – u!
 Zugt zhe nokh a mul in take nokh a mul:
 Kumets-olef – u!
 Zeit zhe kinderlakh, gedenkt zhe tayere
 Vus ir lerint du:
 Zugt zhe nokh a mul in take nokh a mul:
 Kumets-olef – u!
 Zugt zhe nokh a mul in take nokh a mul:
 Kumets-olef – u!

Det här är en visa som beskriver att med de här bokstäverna kommer man att kunna lära sig. Vidare säger texten att varje bokstav innehåller tårar och gråt, varje bokstav bär varje talare ut ur landet. När ni barn går ut i exil, i *goles*, som man säger, får ni hämta kraft i dessa bokstäver.

Varför är just denna sång så betydelsefull för de jiddischtalande i Sverige? Jo, jag har just på morgonen beskrivit att vi har förlorat kunskapen i det språk där vi var grundade i bokstäverna. Jiddisch är bland minoritetsspråken i Sverige det enda minoritetsspråk som har en icke-europeisk härkomst i skrift eftersom jiddisch skrivs med ursprungliga arameisk-hebreiska bokstäver.

Vi hoppas att Kulturrådet har förståelse för att vi måste återskapa denna kunskap där våra bokstäver ger oss möjligheten till att komma i kontakt med vårt historiska arv och föra språket framåt.

Ordföranden Siv Holma (v): Tack så mycket, Susanne Snajdermann Rytz och Anders Carlberg.

(Kaffepaus)

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Hoppas att ni har hunnit möta någon ny kamrat under kaffepausen. Visst är det genom varandra som vi blir till. Vi växer, vi berikas, vi berörs. De fem nationella minoriteterna i Sverige gör vårt land rikare, mer spännande och färgstarkare. Det har vi här under förmiddagen fått erfaras. Ännu mer har vi insett hur viktigt det är med språket, med litteraturen, de fem minoritetsspråken, bokstäverna, tecknen, sångerna, handelsprocessen, allt detta som är viktigt för identiteten och för gruppen och för oss alla.

Anne Ludvigsson (s): Tack till alla som i dag har berättat om minoriteternas situation i Sverige. Det har varit mycket intressant och visar att vi behöver mycket mer dialog och kunskap. Jag och vi socialdemokrater känner naturligtvis våra tillkortakommanden när det gäller de nationella minoriteterna. Det behövs ökad dialog, ökad kunskap och ökade resurser. Det är vi helt övertygade om.

Min fråga riktar sig till den grupp där vi har gjort minst, skulle jag vilja säga, och som har en väldigt speciell situation, och det är den romska minoriteten i Sverige. Min fråga handlar om möjligheterna för romska barn och deras rätt till sin egen kultur, egen identitet. Vi har hört att det är väldigt svårt därför att det inte finns läromedel och inte så mycket litteratur.

Hur ser situationen ut i dag i Sverige när det gäller romska barns möjligheter i förskola och skola till sin egen identitet? Kan ni nämna några goda exempel? Vad är de viktigaste insatserna när vi nu ska förbättra det här arbetet? Vad är det som står högst på dagordningen?

Romerna är ju spridda över hela världen, och det finns många romer i Europa. Hur kan Sverige gå före, stödja och stimulera den romska kulturen i hela Europa och bygga nätverk så att vi lyfter den romska kulturen i hela Europa och kanske också utanför Europa, i de länder som är på väg att bli medlemmar i Europeiska unionen så småningom?

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Därmed lämnar jag ordet till företrädare för den romska gruppen. Ni får själva avgöra vem som vill besvara detta.

Angelina Dimeter-Taikon, romska minoriteten: Ja, vi delar på frågan.

Romer är en grupp som är i behov av väldigt mycket. Först och främst måste vi prioritera förskola, skola och sådant. Romerna har ju alltid haft ett talande språk. Nu har det blivit ett skrivande språk, någon gång på 80-talet. Vi har nästan inga läromedel alls på romanés eller på romani chib. Det är väldigt frustrerande för modersmållärare när de är ute och jobbar. Hur ska man jobba? Man sitter och klistrar och kopierar och skriver egna texter för att få ihop material, för att kunna bevara språket och lära ut språket till barnen.

Myndigheten för skolutveckling och Skolverket har hjälpt till med en del material. Men det behövs ännu mer medel för att man ska kunna utveckla ännu mer material. Vi har också fått en gemensam ramkursplan för modersmållärare när det gäller hur man kan arbeta med romani chib i skolorna. Utefter den har vi funderingar på att bygga upp läromedel så att man kan fylla nivå A1 och A2 och gå vidare i den processen. Men det behövs material.

Sedan är Sverige väldigt datoriserat i dag. Romerna försöker hänga med på det tåget, men de är inte så datoriserade som man önskar att de skulle vara.

Jag kommer ihåg när jag började skolan. Det roligaste var att jag fick en egen bok, för i romska hem finns det inga böcker, eftersom alla sagor och allting berättas muntligt. Att få en egen bok var väldigt storslaget. Det här är någonting som vi vill ge våra elever som går på modersmålsundervisning, en egen bok. Man kan säga: Ni kan ju gå ut på nätet, för vi har så mycket på tema modersmål och sådant där. Men det är inte samma sak. Vi vill ge den här första känslan, att lära in i kulturen, att använda böcker.

Nummer två på listan är att de som jobbar med romska barn ute i skolorna faktiskt behöver få legitimitet, alltså få en stämpel på att de är behöriga lärare.

Det är också väldigt viktigt att man öppnar ögonen för många. Nils Holgersson behöver kanske fyra ögon, för han har glömt den romska gruppen. Man måste nämligen jobba väldigt mycket med att stärka de romska barnens identitet. Sedan vi började i skolan har det nämligen hela tiden varit något slags smygassimilering. Hasse och Tage gjorde ju inte Gula hund i onödan.

Där det finns romsk personal i skolan känner föräldrarna samhörighet med skolan. De vill att barnen ska gå där. Än så länge känner de ju inte riktigt den här samhörigheten med skolan, eftersom det är en helt främmande värld för föräldrarna. Det är bara 40 år sedan vi fick börja gå i skolan, så vi har ingen lång skoltradition heller.

Sedan har många romska elever en del språkhinder. Det gör att de är i stort behov av studiehandledning. Det som är väldigt naturligt för majoritetsfolket att tala om, bortom och fjärran och hitom, är liksom ord som inte finns i våra register. Om man får använda sitt modersmål i skolan kan man höja nivån på båda språken. Det är ungefär vad vi håller på att göra nu i den här kulturklassen. Det gäller de tvåspråkiga. Halva dagen talar man romanés, har man lektionerna på romanés. Andra halvan talar man svenska. Detta gör man bara för att höja nivån på de båda språken. Romerna är nämligen också ett folk som värnar om att inte bara använda en kultur. De vill gärna också använda kulturen där de lever och vara en del av den.

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Jag får be om lite kortare frågor och lite kortare svar, för det är många som gärna vill ställa frågor.

Domino Kai, romska minoriteten: Jag ska fatta mig kort när det gäller din andra fråga.

Finland har varit och är ett föregångsland när det gäller romer, nationella minoriteter i Europa. Man nämner romerna i Finland i grundlagen. Det finns olika statliga institutioner där det finns romska enheter. Finlands romska myndighet, Delegationen för romska ärenden, som den heter i Finland, har funnits i 52 år. Det är social- och hälsodepartementet i Finland, och länsstyrelserna har romska experter regionalt.

Finland har även sponsrat Europarådets infopaketer om romsk historia, för att nämna en liten sådan del som rör hela Europas romska historia.

Sverige är ett jättebra land, helt klart. Gemene man här i Sverige har det väl. Man skyddas av det sociala nätverket. Det är ingen som behöver svälta

här i Sverige. Det betyder att även romerna har det väl här, i jämförelse med andra romer i andra länder. Men vad skulle Sverige kunna bli bättre på för att vara ett föregångsland när det gäller den romska frågan i Europa?

Det var någon av våra minoritetskolleger som nämnde minoritetssångfestivalerna. Man skulle kanske kunna satsa på en ”euromavision”, till exempel, som jag vet har diskuterats, för att visa att Sverige tar den romska frågan på allvar. Man skulle då kunna bjuda in samtliga Europarådets medlemsländer till att vara med i en sådan tävling.

Det skulle lyfta fram det här. För massmedialt skulle det få ganska mycket fokus. Man kan ha vandringsutställningar, antologier etcetera. Jag skulle vilja säga jättemycket nu, men det är, som sagt, fyra andra minoriteter som måste få tala.

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Ja, kreativa lösningar på ett befintligt problem ser vi väl alla fram emot. Jag vet att det finns fler företrädare för den romska minoriteten som gärna vill begära ordet i denna fråga, men jag har faktiskt satt streck där, för detta var långt.

Hans Wallmark (m): Tack för denna förmiddag, präglad av både bredd och djup! Jag har en fråga och sedan en filosofisk fundering. Frågan är konkret och riktar sig framför allt till företrädare för samerna.

Budskapet var rätt klart, att man därifrån ser ett önskemål om en ökad koncentration till myndigheten Sametinget just vad gäller det kulturella ansvaret. Det budskapet är uppfattat.

Min motsvarande fråga är: Skulle man inte kunna öka samordningen på den nordiska grunden? Det är ju någonting som förenar åtminstone några av länderna, Norge, Sverige, Finland och Ryssland i Barentsområdet, att man också kan utveckla en del av institutionerna – jag tänker på utbildning, litteraturproduktion och så vidare – utifrån en nordisk grund och inte en specifik nationell grund.

Sedan är det den filosofiska funderingen, som jag riktar till våra språkforskare som finns här i rummet. Jag ser då fram mot podiet där vi har Siv och Cecilia med sina rötter i Norrbotten och även i Tornedalen. Det gäller även mig själv därför att jag är min mors son. Hon kommer från Tornedalen, från Juoksengi. Jag är mina barns far, och mina barn pratar klingande skånska.

Då har jag en filosofisk fundering. När vi nu betonar minoritetsspråken väldigt mycket – och det är viktigt, och det här är en del av vårt arv – finns det då inte en fara att vi lite grann bortser från en annan oerhört viktig identitetsfaktor i vårt land, nämligen dialekten och det lokala?

Mina barn tänker sina tankar, drömmer sina drömmar och har sin fantasi utifrån sin skånska dialekt. Min mor talade sin tornedalsfinska och drömde sina drömmar utifrån sitt språk. Finns det en fara i att vi ibland gör en distinktion, en uppdelning som är alltför skarp mellan minoritetsspråk och våra viktiga levande dialekter?

Ingvar Åhrén, samiska minoriteten: Jo, samerna har ett utvecklat samarbete i Sverige, Norge, Finland och numera även Ryssland. Det sker formellt genom att vi redan 1950 bilade Nordiska Samerådet, som i dag kallas för Samerådet.

I många frågor, det som gäller exempelvis utbildning och kulturområdet, har vi många gemensamma projekt. Problemet är att vi ska passera gränsen vid de här samarbetstillfällena. Det går naturligtvis lätt att passera gränsen, men det finns många hinder i vägen för att vi ska kunna ha ett bra och ett utökat samarbete.

Små förändringar har skett, exempelvis på läromedelssidan. Norge ligger nämligen långt framme när det gäller utformandet av läromedel i skolorna. Där skulle man från svensk sida kunna vara med och finansiera så att man skulle kunna trycka upp ytterligare exemplar. Men det ställer till svårigheter ibland, att från svensk sida finansiera böcker som ändå sedan skulle kunna användas här i Sverige. Det finns alltså en hel del hinder som man måste komma förbi.

Tyvärr finns det sådana här hinder trots att det finns ett väl utvecklat nordiskt samarbete. Det finns också det genom att bidragsformerna är olika utformade i de respektive länderna.

Vad vi nu försöker göra är att hjälpa till. Samerna i Ryssland har det svårast. Vi försöker då att styra utvecklingsarbetet så att de ska komma i kapp när gränsen har blivit öppen.

Mellan sametingen, som nu finns i Sverige, Norge och Finland, finns det också ett samiskt parlamentariskt råd där man fångar upp alla de gemensamma frågor som man ser att det är värdefullt att kunna ha ett samarbete kring, inte minst på det internationella planet.

Sedan är det även för samiskan på det sättet att vi har olika språk. Man skulle kunna säga att det är tre språk. Även inom de språkgrupperna finns det dialekter, så vi är väl bekanta med den problematiken och hur värdefullt det är att utveckla samtliga tre samiska språk. Där sker ständigt ett utvecklingsarbete. Men eftersom det är så pass många blir det dyra insatser, och pengarna räcker inte alltid till. Vi får då se till att vi förbättrar utvecklingsmöjligheterna.

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Den mer filosofiska språkfrågan kanske Olle Josephson vill besvara.

Olle Josephson, Språkrådet: Jag ska kort besvara den. Frågan är inte filosofisk, skulle jag vilja säga. Den är i hög grad språkpolitisk. Självklart kan man, så att säga, söka eller konstruera motsättningar mellan dialekter, minoritetspråk, det svenska standardspråket, stora invandrarspråk, som persiska och arabiska, engelska och andra främmande språk och så vidare. Det är därför man behöver en samlad språkpolitik som tar ett samlat grepp på alla dessa språk och dialekter och ger utrymme åt dem alla i det svenska samhället.

Som jag nämnde är den nya språklagen ett steg framåt i den riktningen.

Anders Åkesson (c): Tack för en spännande förmiddag! Jag skulle vilja rikta en fråga till Tore Hjorth och Olof T Johansson utifrån att ni båda i era anfö-

randen tog upp det gränsöverskridande som en möjlighet men också som ett problem när det handlade om administrativa gränser och nationsgränser, om jag uppfattade er rätt.

Då skulle jag vilja be er att reflektera något över detta. Jag vill höra era synpunkter på, era förhoppningar till och eventuella farhågor för den rörelse som helt uppenbart är på gång i Sverige och Europa när vi går från nationalstat mot mer regionalstat, alltså regionernas Europa. Inte minst i vårt land är detta understött av Ansvarskommitténs arbete, sannolikt med följden att det blir ett mycket större regionalt inflytande över utvecklingspolitik och sannolikt därmed också kultur- och tillväxtpolitik. I det perspektivet kanske man på ett annorlunda och förhoppningsvis bättre sätt än hitintills också kan ta till vara minoriteterna och minoriteternas språk.

Olof T Johansson, samiska minoriteten: Vi har redan i dag ett regionalt gränsöverskridande samarbete inom mitt område, till exempel mellan Nord- och Sør-Trøndelag och samerna på svensk sida. Vi har över huvud taget ett väldigt bra samarbete på sydsamiskt område genom de Interregprojekt som vi har utvecklat under senare år. Det ger möjligheter. Samtidigt kan det också ge problem. Norge är dock inte med i EU. Vi har Ryssland att ta hänsyn till. Så det beror alldeles på hur regionerna i framtiden kommer att se ut.

Är det en samisk region i norra Skandinavien och Kolahalvön? Okej, jättebra. Där har vi kanske möjlighet att utveckla vår gemensamma kultur tillsammans med den omgivande befolkningen. Men om det skulle innebära att vi splittrar det samiska området ytterligare blir jag bekymrad.

Det är vi som formar framtiden, men om framtiden vet vi intet. Jag tycker att allt det globala arbete som sker när det gäller ursprungsfolksfrågor går i rätt riktning. Ju fler vi är tillsammans desto starkare blir vi. Men det är också upp till respektive nationalstater att se till att verkligen stödja ett sådant samarbete och inte försöka bolla över frågan till det andra landet.

Tore Hjorth, tornedalska minoriteten: Vi har ju levt i ett område där vi under lång tid har haft samarbete med Finland till exempel. Nu är det så att Tornedalen är ett förvaltningsområde där man är skyldig att serva människorna på meänkieli hos förvaltningar och organisationer.

Ju mer myndigheterna fjärrar sig från den här regionen desto sämre blir servicen för de människor som bor där. Flyttar man ut sjukvården från det här området till orter där man inte har skyldighet att serva människor på meänkieli innebär det en stor försämring för dem som talar meänkieli, speciellt för de äldre människorna. Det här försiggår hela tiden, och det försämrar så att säga förhållandet för dem som talar meänkieli i vårt område. Det är en försämring. Om man förstör regionerna och centraliserar verksamheterna blir det en synnerligen stor försämring för området.

Det är bara ett exempel.

Solveig Hellquist (fp): Fru ordförande! Även jag får tacka så mycket för en givande förmiddag med inslag av dikter, sång och musik.

Jag har inte någon filosofisk fråga utan en ganska konkret fråga. Den handlar om jämställdhet mellan kvinnor och män. Det är frågor som vi diskuterar ofta här i riksdagen och som är viktiga inte bara för Sverige utan hela världen. Eftersom jag faktiskt är intresserad av vad varje minoritet säger skulle jag vilja ha korta svar. Hur arbetar ni med frågor om jämställdhet inom era grupper?

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Det var en liten nätt fråga. Vem vill börja?

Olof T Johansson, samiska minoriteten: Jag tar gärna den frågan. Det är lätt att skriva bra jämställdhetsprogram. Det är svårare att följa dem. Sametinget har antagit ett väldigt bra jämställdhetsprogram på svensk sida, men tyvärr följer vi det inte. Jag vet inte hur vi ska komma till rätta med det. Männerna tar för sig i första hand, och det är ett problem.

Nu när regeringen har avsatt extra pengar för jämställdhetsarbete, vilket vi tackar för och tar emot, kan vi kanske komma i gång med att lära oss själva hur vi ska bli mer jämställda, så att det inte bara blir ordens bekännelse utan verkligen blir resultatriktat.

I mitt parti är vi till exempel två jämställda vägvisare. Den andra vägvisaren var hemma med barn i dag. Annars skulle hon ha varit här.

Anders Carlberg, judiska minoriteten: Jag vill säga lite grann om det som sker inom den judiska världen på det området. Vi brottas med en situation där vi tillhör en tradition som är ganska ojämsställd i sin religiösa utövning. Men icke desto mindre pågår det ett reformarbete sedan väldigt många år. Jag tror att den första tyska kvinnliga rabbinen utexaminerades redan på 30-talet, så det pågår ett arbete över hela världen som vi givetvis är inspirerade av. Men vi måste gå i takt med något slags medlemsuppfattning i de här frågorna.

En spännande nyhet var att en kvinnlig rabbin provpredikade här i Stockholms församling häromveckan, så jag tror att det finns en öppenhet för att förändras. Sedan får man se i vilken takt detta sker, om man ska svara väldigt diplomatiskt.

Robert Weil, judiska minoriteten: Jag som jobbar med kulturfrågorna inom judiska församlingen har inte alls det här problemet. Den kulturintresserade kvinnan och den kulturintresserade mannen har precis samma inflytande, och de flesta som sitter i utbildningsinstitutioner och andra kulturinstitutioner är kvinnor, skulle jag säga.

På den kulturella sidan är det alltså inget problem alls. Jag förstår att det traditionellt är ett problem med det religiösa. Jag hoppas att det inte blir en obalans långsiktigt mellan det kulturella och det religiösa. För mig är det två sidor av samma sak. För mig är det kulturella den historiska bakgrunden. Den historiska bakgrunden är en religiös bakgrund.

Men för att vi ska kunna fortsätta att vara en integrerad del av det kulturella landskapet hoppas jag att det kulturella vinner och att det religiösa utan tvekan fortsätter att vara dynamiskt och att man fortsätter att se att samhället

förändras. Jag är helt säker på att det kulturella kommer att vinna över gamla religiösa traditioner och att det inte blir något problem.

Domino Kai, romska minoriteten: Under de tusen år som romerna har vandrat har de varit tvungna att dela upp i tydliga mans- och kvinnoroller för att det skulle fungera. Det här lever självklart kvar, fortfarande i dag. Som jag tog upp i mitt tal representeras romerna här i Sverige av otroligt många länder, så det är inte alltid heller kulturellt betingat, utan det är också de här mentaliteterna och de andra ländernas kultur som har influerat, det som man har med sig i bagaget.

Tittar man på de romska föreningarna och organisationerna ser man att merparten som sitter i ledningen är män, helt klart. Men det har skett väldigt stora förändringar de senaste åren. Det har kommit fram en drös av väldigt starka kvinnor som representerar de romska föreningarna, politiskt och kulturellt.

Sedan ska det oftast se ut som att det är mannen som för skutan framåt, men mannen kan inte göra det om det inte finns en stark kvinna bakom.

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Hur har vi det med sverigefinnarna? Finns det någon där som vill uttala sig om jämställdheten?

Helena Kivisaari, sverigefinska minoriteten: Vi som har finsk bakgrund är vana vid att kvinnan är stark i samhället, och vi har tagit med den traditionen hit.

När det gäller till exempel Sverigefinska Riksförbundets arbete är utgångspunkten jämställdhet mellan män och kvinnor. Vi har arbetat väldigt medvetet med det här. I dag är situationen sådan att det, till exempel när det gäller ledamöter i våra styrelser, är väldigt jämnt.

Vi har, som jag har sagt, arbetat medvetet med de här frågorna. Vi har till exempel tagit fram ett kvinnopolitiskt program, som egentligen är ett jämställdhetsprogram, och vi har precis sökt medel för att kunna genomföra ett landsomfattande jämställdhetsprojekt.

När det gäller våra lokala föreningar har vi märkt att kvinnorna nästan håller på att ta över verksamheten i styrelserna, och det är ju inte syftet med vår verksamhet. Det är också därför som vi vill genomföra det här jämställdhetsprojektet.

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Då undrar jag: Hur står det till med jämställdheten i Meänmaa?

Tore Hjorth, tornedalska minoriteten: Vi är ganska nya i våra lokala aktiviteter än så länge, men vi står i begrepp att starta ett jämställdhetsprojekt där man fäster uppmärksamheten särskilt på kvinnornas situation i Tornedalen.

I våra styrelser och utskott representeras kvinnorna till mer än 50 procent, så av ren automatik har vi en mycket jämställd verksamhet och organisation, men icke förty kommer vi att starta ett jämställdhetsprojekt som då ska utmynna i ett jämställdhetsprogram framöver.

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Därmed har vi uttömt jämställdheten i de fem minoritetsgrupperna.

Siv Holma (v): Jag tänkte ta upp mediefrågorna som en viktig kulturfråga. Vi hörde att både samerna och sverigefinnarna tog upp frågan om det utredningsförslag som finns om särskilt presstöd. Då skulle jag vilja höra de övriga nationella minoriteterna. Det handlar om romerna, och det handlar om judarna, och det handlar om tornedalingarna – jag har själv rötterna i Tornedalen; det är lätt att glömma bort sig själv i de här sammanhangen.

Jag skulle vilja veta hur viktig ni tycker att den här frågan om medierna är. Det handlar alltså om tidningar på det egna nationella minoritetsspråket. Vad har ni för tankar om hur man skulle kunna stärka den frågan i samhället?

Tore Hjorth, tornedalska minoriteten: Vi hör ju till dem som har drabbats av kraftiga nedskärningar under en följd av år när det gäller vår tidskrift MET. Det har dragits ned. Anslagen har dragits ned av olika skäl. Det är dålig kvalitet, liten spridning, huvudsakligen en medlemstidning och så vidare. Allt det här handlar om resurser. För att man ska kunna få ut en bra tidskrift eller en tidning som har större spridning krävs det att man har resurser. Det finns ingen möjlighet att med 50 000 kronor i anslag komma ut med en tidskrift eller en tidning om så bara för fyra nummer per år.

Vi har kört denna tidskrift med över 100 000 kronor back varje år, och det kommer inte att bli någon bättre tidning allteftersom anslagen dras ned.

Vi har ambitioner att komma ut med tidningen en gång i månaden, och vi har planer för att komma i gång med detta. Men med nuvarande resurser finns det knappt någon möjlighet.

Vi har också breddat när det gäller skrivande i tidningen. Vi kommer att ta in artiklar av olika slag, såväl akademiska som andra. Det kommer att innebära att vi höjer kvaliteten på tidningen. Dessutom kommer vi att sprida tidningen till försäljningsställen och till andra som inte är medlemmar eller prenumeranter, men då ligger ju våra anslag i efterskott, vilket innebär att det ytterligare tär på våra nuvarande medel.

Anslag till tidningen är mycket viktigt för att vi ska kunna nå ut dels till våra medlemmar, dels till allmänheten i övrigt.

Domino Kai, romska minoriteten: Fru ordförande! Som jag kort nämnde tidigare finns det även här ett alarmerande behov av mer utrymme i massmedierna när det gäller de romska frågorna. I Sveriges Television är vi så gott som noll. Jag gjorde en kort rundringning till informationsavdelningen förra året och frågade hur de såg på sitt uppdrag från regeringen att sända program på de nationella minoritetsspråken på SVT. Jag fick som svar: Jo, vi köper in en romsk film då och då – två tre gånger per år. Där pratar de ju romanes, så då har vi fyllt vårt uppdrag. Så sade man på SVT.

Så ska det så klart inte få vara, utan det ska finnas någon romsk redaktion där romer själva får arbeta fram program – både barn- och kulturprogram.

Tidningsstödet är väldigt litet, som föregående talare sade. Man drar ned på anslagen. Vi har en chefredaktör här bakom mig, Fred Taikon. Han är chefredaktör för E´Romani Glinda – den romska spegeln. Han vet mycket mer om det här, och han kan berätta hur han kämpar med tidningen så att den ska kunna ges ut.

Även i Sveriges Radio ligger romerna lägst. Vi behöver allt stöd vi kan få.

Anders Carlberg, judiska minoriteten: Tidskrifter har spelat en stor roll för den judiska minoriteten i Sverige sedan 30-talets början, och gör det fortfarande. Det är den sammanhållande plattform vi har mellan de olika grupper som är utspridda i landet. På grund av resursbrist har vi egentligen inte kunna göra något stort utvecklingsarbete med dem. Tidskrifterna har en form som är ganska traditionell. Man skulle behöva utveckla dem både när det gäller nya medier och nya former. Tidskriften kommer exempelvis ut en gång varannan månad. Det finns ett eftersatt utvecklingsarbete, och vi skulle kunna ha stor glädje av ett statligt stöd för att kunna ta tag i det.

Fred Taikon, romska minoriteten: Jag är chefredaktör för tidningen E`Romani Glinda, som faktiskt fyller tio år i år. Jag skulle vilja säga som Birger Winsa sade vid ett tillfälle: De medel som delas ut till de nationella minoriteternas tidningar är att betrakta som nålpenningar.

Precis som man har sagt här tidigare är det jättesvårt att bedriva och försöka åstadkomma en bra tidning för de här pengarna. Det finns inte heller någon möjlighet att anställa personal som skulle kunna arbeta med det här.

Man talar om att presstödet för dagstidningar ska öka. Jag tror att det inte är så många av de nationella minoritetstidningarna som har så mycket nyheter att de skulle kunna kalla sig för dagspress. Vad som behövs är mer resurser till de nationella minoriteternas tidningar. Min önskan är också att få göra en tidning tillsammans med de nationella minoriteterna där vi kunde byta artiklar och öka informationen till varandra. Det finns så många gemensamma ämnen vi skulle kunna ta upp; det ser vi ju här. I hela det program som handlar om de nationella minoriteterna ser man att det finns precis samma behov. Det spelar ingen roll vilken av minoriteterna det handlar om.

Det behövs ökade resurser. Bland annat måste man ta tag i det här med SVT och Utbildningsradion. Det är snart i det närmaste att betrakta som institutionell diskriminering att vi inte kan få läsa nyheter på romanes i SVT.

Esko Melakari, sverigefinska minoriteten: Jag kommer från Sverigefinländarnas delegation. Vi kan säga att våra problem är ungefär desamma som de som har beskrivits här. Mediefrågorna är mycket centrala frågor i den nationella minoritetspolitiken. Sverige har gjort vissa åtaganden på denna front i Europarådets konventioner, som har nämnts här tidigare.

Europarådet har i flera av sina rapporter tagit upp stödet till minoritetstidningar. Man anser att minoritetstidningar behöver ett särskilt stöd eftersom upplagorna är mindre. Annonsmarknaden är därmed också mindre och så vidare. Ett extra stöd för minoritetstidningar är en nödvändighet för att de ska kunna överleva. Vi har exempel på tidningar som verkligen har försökt komma ut, men av ekonomiska skäl har de gått i konkurs. I dag har vi en större tidning som kommer en gång i veckan.

Public service är också en viktig fråga. Som Europarådet betonar i sina rapporter borde det bli lite förbättringar där. Just nu befarar vi stora nedskärningar när både Sveriges Radio och Sveriges Television har stora underskott.

De kommer att skära ned sin programverksamhet. I det sammanhanget är vi lite rädda för att just minoritetssändningarna kan hamna i en situation där verksamheten begränsas. Vi hoppas verkligen att det inte blir så.

När det gäller mediefrågor och riksdagens arbete med dessa tycker jag att det är viktigt att ni utgår från Europarådets konventioner och ser vad som står där. Har Sverige uppfyllt sina åtaganden i konventionerna? Om man inte har gjort det behövs det förbättringar.

Susanne Sznajderman-Rytz, judiska minoriteten: Jag tror att detta är en av de mest centrala frågor vi har när det handlar om hur vi ska förvalta och utveckla våra språk.

Jag tänker bara ge ett kort exempel på hur det kan bli. Utbildningsradion från public service fick ett direktiv att för minoritetsgrupperna genomföra en liten serie av barnprogram på de respektive minoritetsspråken. Jag blev upp-ringd från UR och ombedd att vara speaker till en text på jiddisch. Det tyckte jag var ett mycket förnämligt erbjudande, så jag tackade ja utan att ha sett texten. Jag tänkte att detta var det första tecknet på att vi också i public service ska få höra texter på jiddisch för barn med en tecknad illustration som man skulle kunna följa på webben.

När jag får texten till mig inser jag att så här befinner sig kanske inte bara vi som minoritetsgrupp, utan alla andra också. Det handlade nämligen om några barn på landet som har fått tillökning. Föräldrarna har grisar, och barnen har fått en egen liten kulting som de ska ta hand om. Det är en helt bisarr bild för stadsbarn i Sverige som har anknytning till den judiska traditionen och som vet att judar i allmänhet inte hade några grisar och att barnen sällan såg några griskultingar i sitt eget hem.

När jag sade detta till den som var ansvarig på UR bad de naturligtvis om ursäkt och drog sedan tillbaka erbjudandet. Det blev inget inslag på jiddisch om en familj på landet med griskultingar.

Jag menar att de här direktiven visar att när man inte har autonomitet i sin egen kultur och när man inte själv får definiera vad kulturen bärs fram av hamnar man i majoritetssamhällets perspektiv inom ramen för det som majoriteten anser vara norm för minoriteten. Om vi får möjlighet att publicera oss och komma till uttryck i medierna ska det vara på de villkor där vi själva styr över medlen och innehållet.

Margareta Israelsson (s): Min fråga har lite koppling till den senaste diskussionen. En viktig fråga såväl för kultur som för minoriteter är frågan om tillgänglighet. Jag skulle tycka att det vore intressant om ni på något sätt kunde definiera hur man kan använda den nya medieformen Internet för att både föra ut och tillgängliggöra minoriteternas kultur.

Vi fick ett exempel på hur det kan bli när det blir fel här senast. Jag vet att det också nämndes att datorer kanske inte används i samma utsträckning inom den romska gruppen. Jag tycker ändå att det skulle vara intressant att höra om det här. Jag tänker då inte bara på vad ni själva kan göra utan också på vad ni förväntar er av kulturinstitutioner i Sverige och på vilket sätt de kan göra sig tillgängliga för er.

Anders Carlberg, judiska minoriteten: Jag har två reflexioner. Den första är att Internet givetvis är viktigt. Vi tror och hoppas att det ska kunna komma ut bra information om den judiska gruppen på Internet, dels producerad av oss själva, dels av statsmakterna.

Men det finns ett jätteproblem med detta. Jag kan plocka fram det närmaste exemplet. När jag gjorde bildvisningen här sökte jag på Internet om frågeställningar om judisk kultur och judarna i Sverige. Nästan alla de första träffarna kom från en källa som heter Radio Islam. Den förgiftar bilden av judarna i Sverige och i allmänhet. Det är en djupt antisemitisk hemsida som får fortsätta sin verksamhet.

Detta underminerar hela tiden det positiva arbete som vi gör och som vi gör tillsammans för de nationella minoriteterna i Sverige. Det måste man komma till rätta med på något sätt. Det kanske handlar om justitieutskottet i första hand. Vi måste se till de hotbilder och problem som står i vägen och som verkligen orsakar en svårtillgänglighet.

Fortsättningen på detta blir i värsta fall att vi bara kan uppskatta judisk kultur på nätet därför att vi inte vågar eller kan gå till våra judiska teatrar, museer och andra institutioner på grund av att det finns en reell hotbild. Människor vågar helt enkelt inte gå dit därför att de är rädda för att bli skadade, kränkta eller hånade på ett eller annat sätt.

Jag tror att många av er känner till detta om ni har besökt ett judiskt kulturevenemang. Säkerhetsnivån kring dessa är alltid väldigt hög, och det har den varit i varierande grad under de senaste 30 åren och i stor utsträckning under de senaste sju åtta åren.

Detta är ett problem. Man kanske inte kan uttrycka det i form av en kulturbudget, men det är ett ansvar som vi har gemensamt i Sverige. Det gäller inte minst rättsväsendet. Vi måste arbeta med de här frågorna.

Kulturen kan givetvis hjälpa till och se till att alla – hela den majoritet som inte har tagit till sig den negativa bilden – kan få en sjust och rättvis bild av den judiska kulturen och andra minoritetskulturer.

Esko Melakari, sverigefinska minoriteten: Detta är en mycket intressant fråga. Det är nämligen så att vi alla nationella minoriteter har en gemensam organisation som heter Sweblul, där vi alla fem är med. Under hösten och våren har Nils Gustav Labba fått i uppdrag av departementet¹ att ta fram ett förslag till en minoritetsportal – minoritet.se.

Avsikten med portalen är att alla minoriteter ska vara med och informera om sig, sin verksamhet, sin kultur och allt möjligt sådant. Portalen ska vända sig till minoritetsgrupperna, men framför allt också till majoritetssamhället. Kunskapen om minoriteterna och minoritetspolitiken är nämligen väldigt dålig i Sverige.

---

¹ Regeringsuppdrag till Sametinget att genomföra en förstudie om en hemsida rörande de nationella minoriteterna, IJ 2007/3138/D.

Ansökan ligger nu på departementet, och vi hoppas att vi ska kunna få anslag för att få fram en professionellt gjord portal. Frågan är mycket aktuell och viktig för alla nationella minoriteter, också för sverigefinnar.

Olof T Johansson, samiska minoriteten: Från samisk sida är vi lite av teknikfreakar, så vi har varit tidigt ute med att använda Internet, datorer och så vidare. Vi har något som heter Samiskt informationscenter vars uppgift är att informera om samiska förhållanden ute i det omgivande samhället. Det är nästintill helt webbaserat och har en hög andel besökare varje dag. Häromåret fick den ett fint pris för bästa webbsida.

Sametinget har också försökt lägga ut så mycket som möjligt av sin offentliga information på webben. Men som med allting finns det både bra och dåliga sidor med teknik. Tyvärr är också Internet ett forum där rasism, diskriminering och fördomar publiceras. Det finns både för- och nackdelar. Man får vara lite försiktig med vad man lägger ut, precis som sades här.

Men jag tror ändå att fördelarna överväger. För oss som bor i den yttersta glesbygdens glesbygd är detta ett helt fantastiskt nytt sätt att kommunicera under förutsättning att det görs tillgängligt och att det inte sker saker som att man lägger ned telefonsystem så att det helt enkelt inte längre går att vara uppkopplad i fjällmiljön. Det är många saker som hänger ihop.

Anne Marie Brodén (m): Tack för en intressant förmiddag! Jag fastnade för ett uttryck som användes här: Kulturen är inte en del av samhället. Kulturen är dess grund. Det har vi verkligen hört och förstått här på olika sätt.

Jag tänkte ställa några frågor om folkbildningen. Kulturutskottet har ansvaret också för den. Flera här har berört vikten av att få mer studiematerial. Regeringen satsar mycket pengar på folkbildningen. Därför är jag intresserad att höra från samtliga, om vi hinner med det, hur folkbildningen möter er och era behov.

Fred Taikon, romska minoriteten: Vi har en nära kontakt med folkbildningen, bland annat genom Romskt kulturcentrum som driver cirklar. Just nu vill jag göra lite reklam för en utställning som kommer att visas på stadsbiblioteket i Jönköping. Den handlar om romers förintelse och är ett samarbete med ABF.

Jag skulle också vilja passa på att svara på det här med Internet, för vi fick aldrig svara på den frågan. Det finns jättemånga romska hemsidor som man kan gå in och titta på. Men precis som har sagts här ska man vara försiktig med vad man lägger ut med tanke på de starka rörelser som motarbetar invandringen i Sverige.

Anders Carlberg, judiska minoriteten: Vi har en omfattande studiecirkelverksamhet, oftast inom ramen för församlingarna. Vi har också en föreläsningverksamhet som ofta ligger utanför församlingarna, till exempel på Judiska museet. Detta är en integrerad del av vår verksamhet. Däremot har vi ingen folkhögskola.

Jag vill också nämna ett annat institut som heter Paideia – *The European Institute for Jewish Studies in Sweden*. Det ligger här i Stockholm. Det har haft ett hundratal elever, förelädesvis från Östeuropa men också från hela

Europa, Israel och USA. Det är en jätteintressant progressiv judisk utbildningsanstalt. Jag skulle vilja rekommendera ett besök, för där får man möta elever från hela världen som är intresserade av judiska studier i ett modernt sammanhang.

Voitto Visuri, sverigefinska minoriteten: Sverigefinnarna har rätt så omfattande studiecirkelverksamhet. Vi har också många kulturaktiviteter via studieförbunden.

Visserligen finns det alltid mer att önska när det gäller ytterligare kontakter och samarbete lokalt. Centralt funkar det mycket bra. Men sedan har vi frågan om material. Vi borde kunna få mer resurser till att ta fram mera sådant. Men i stort sett fungerar den här delen bra trots att det finns lokala avvikelser.

Yvonne Jakobsson judiska minoriteten: Jag är chef för Judiska museet. Jag vill säga att under 20 års tid har vi visat utställningar om svensk och judisk historia och om judarnas traditioner och religion. All vår verksamhet finns på vår hemsida på nätet. Vi har, precis som Anders sade, en omfattande seminarieverksamhet och ett pedagogiskt program för skolor där vi för en dialog med skolorna. Ungefär 40 procent av våra besökare är skolor.

Vice ordföranden Cecilia Wikström (fp): Det börjar bli dags att runda av dagen. Som representant för kulturutskottet och den svenskspråkiga majoritetsbefolkningen tror jag att jag och många med mig för ett kort ögonblick har kunnat få möjligheten att tänka oss in i hur det skulle kännas om den egna kulturen och det egna språket hotades.

Olof Ruin har skrivit om detta i en bok som heter *Spänningar*. Han skriver där om isflaket som krymper och språket som till slut dör. Jag tror att språket är den allra främsta bäraren av individens kulturella identitet.

Jag ska avsluta förmiddagen här genom att tacka Lars Elenius, Olle Josephson och företrädarna för alla de fem svenska minoriteterna. Vi har lärt oss mycket, och vi kommer alla att bära dagens berättelser vidare. Jag tror att vi kommer att öva oss att se på varandra med tre ögon, för att citera Tore Hjorth.

Jag ska läsa en text för er. Jag skulle önska att jag kunde ha läst på alla fem minoritetsspråken. Nu valde jag det som två av grupperna har gemensamt. Det är en dikt av Eeva Kilpi.

Kun ei jaksa enää kirjoittaa, on muistettava.
Kun ei jaksa enää valokuvata, on nähtävä mielen silmillä.
Kun ei jaksa enää lukea,
on oltava täynnä kertomuksia.
Kun ei jaksa enää puhua,
on soitava.

Ni ska få den på svenska också:

När man inte längre orkar skriva, måste man minnas.

När man inte längre orkar fotografera,
måste man se med själens ögon.

När man inte längre orkar läsa,
måste man vara fylld av berättelser.

När man inte längre orkar tala,
måste man klinga.

När man inte orkar gå, måste man flyga.

Och när den tiden är inne,
måste man avstå från sitt minne,
sin själs ögon, sluta klinga,
hålla tyst och slå ihop vingarna.

Men hur det än går, fortsätter berättelsen, fortsätter.

Berättelsen fortsätter om er – om oss. Tack för att ni kom!

-
- 2004/05:RFR1 TRAFIKUTSKOTTET
Transportforskning i en föränderlig värld
- 2004/05:RFR2 NÄRINGSUTSKOTTET
Statens insatser för att stödja forskning och utveckling i små företag
Rapport till riksdagens näringsutskott
- 2004/05:RFR3 KONSTITUTIONSUTSKOTTET
Nationella minoriteter och minoritetsspråk
- 2004/05:RFR4 SKATTEUTSKOTTET
Skatteutskottets offentliga seminarium om skattekonkurrensen den 15 mars 2005
-
- 2005/06:RFR1 JUSTITIEUTSKOTTET
Brottsskadeersättning och skadestånd på grund av brott.
Undersökning av skillnader mellan beslutad brottskadeersättning och av domstol sakprövat skadestånd
- 2005/06:RFR2 JUSTITIEUTSKOTTET
Särskild företrädare för barn
Uppföljning om tillämpningen av lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn
- 2005/06:RFR3 MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET
Förutsättningarna för småskalig livsmedelsproduktion – en uppföljning
- 2005/06:RFR4 KONSTITUTIONSUTSKOTTET
Regeringsmakt och kontrollmakt.
Offentligt seminarium tisdagen den 15 november 2005 anordnat av konstitutionsutskottet
- 2005/06:RFR5 KULTURUTSKOTTET
Statsbidrag till teater och dans
En uppföljning av pris- och löneomräkningens konsekvenser
- 2005/06:RFR6 UTRIKESUTSKOTTET
Utrikesutskottets uppföljning av det multilaterala utvecklingsarbetet
- 2005/06:RFR7 TRAFIKUTSKOTTET
Sjöfartsskydd
En uppföljning av genomförandet av systemet för skydd mot grova våldsbrott gentemot sjöfarten
- 2005/06:RFR8 UTRIKESUTSKOTTET
Vår relation till den muslimska världen i EU:s grannskapsområde
- 2005/06:RFR9 NÄRINGSUTSKOTTET
Näringsutskottets offentliga utfrågning om elmarknaden den 18 maj 2006

2006/07:RFR1	FINANSUTSKOTTET En utvärdering av den svenska penningpolitiken 1995–2005
2006/07:RFR2	UTRIKESUTSKOTTET OCH MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning den 12 december 2006 om en gas- ledning i Östersjön – fakta om projektet – internationell rätt – tillvägagångssätt vid tillståndsprövning
2006/07:RFR3	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets uppföljning av flyttning av fordon
2006/07:RFR4	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning om trafiklösningar för Stockholmsregionen
2006/07:RFR5	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om förutsättningarna för att bedriva småskalig livsmedelsproduktion
2006/07:RFR6	KULTURUTSKOTTET Offentlig utfrågning på temat Var går gränsen för den konstnärliga friheten?
2006/07:RFR7	UTRIKESUTSKOTTET Sveriges deltagande i EU:s biståndspolitik
2006/07:RFR8	SKATTEUTSKOTTET Uppföljning av kvittningsregeln för nystartade företag
2006/07:RFR9	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets offentliga utfrågning på temat hiv/aids torsdagen den 15 februari 2007 (Omtryck, tidigare utgiven som 2006/07:URF4)

2007/08:RFR1	SKATTEUTSKOTTET Inventering av skatteforskare 2007
2007/08:RFR2	TRAFIKUTSKOTTET Offentlig-privat samverkan kring infrastruktur – en forskningsöversikt
2007/08:RFR3	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Uppföljning av de fiskepolitiska insatsernas resultat och konsekvenser för företag inom fiskeområdet
2007/08:RFR4	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets offentliga utfrågning på temat våld mot äldre, den 19 september 2007
2007/08:RFR5	TRAFIKUTSKOTTET Uppföljning av hur stormen Gudrun hanterats inom transport- och kommunikationsområdet
2007/08:RFR6	FÖRSVARSPOLITISKA UTSKOTTET Utvärdering av 2004 års försvarspolitiska beslut
2007/08:RFR7	SKATTEUTSKOTTET Öppet seminarium om attityder till skatter

- 2007/08:RFR8 FÖRSVARsutskottet
Forskning och utveckling inom försvarsutskottets
ansvarsområde
- 2007/08:RFR9 JUSTITIEutskottet
Uppföljning av Kriminalvårdens behandlingsprogram för
män som dömts för våld i nära relationer
- 2007/08:RFR10 TRAFIKutskottet
Trafikutskottets offentliga utfrågningar hösten 2007 om
trafikens infrastruktur
- 2007/08:RFR11 KONSTITUTIONsutskottet
Offentlig utfrågning den 22 november 2007 om tillstånd
för digital marksänd tv
- 2007/08:RFR12 MILJÖ- OCH JORDBRUKsutskottet
Offentlig utfrågning om förutsättningarna för att låta
transportsektorn omfattas av ett system med handel av
utsläppsätter
- 2007/08:RFR13 SKATTEutskottet
Skatteutskottets uppföljning av skogsbeskattningen
- 2007/08:RFR14 TRAFIKutskottet
Förnybara drivmedels roll för att minska transportsektorns
klimatpåverkan
- 2007/08:RFR15 SOCIALFÖRSÄKRINGSutskottet
Äldreförsörjningsstödet i dagspressen 2002–2007
- 2007/08:RFR16 TRAFIKutskottet
Anpassningen av trafikens infrastruktur när klimatet
förändras
- 2007/08:RFR17 RIKSDAGENS utskott
Riksdagens framtidsdag 2008 – konferensrapport
- 2007/08:RFR18 SOCIALutskottet
Socialutskottets offentliga utfrågning på temat
Tillgänglighet inom hälso- och sjukvården
- 2007/08:RFR19 FINANSutskottet
Finansutskottets offentliga utfrågning Statlig arbetsgivar-
politik och jämställdhet
- 2007/08:RFR20 NÄRINGSutskottet OCH KULTURutskottet
Näringsutskottets och kulturutskottets offentliga utfråg-
ning om upphovsrätt på Internet
- 2007/08:RFR21 TRAFIKutskottet OCH FÖRSVARsutskottet
Trafikutskottets och försvarsutskottets offentliga utfråg-
ning om IT-säkerhet
- 2007/08:RFR22 FÖRSVARsutskottet
Försvarsutskottets offentliga utfrågning om kärnvapen
och radiologiska hot
- 2007/08:RFR23 KONSTITUTIONsutskottet
Utvärdering av det kommunala partistödet